

Tartu Riiklik Ülikool
NSV Lõuna Ajaloo Kateder

Viie aeg
Eesti NSV-s (1940-1955)

Diplomitöö

Koostaja: Praatz, R

Juhendaja: ajaloo teaduste
kandidaat Lõhmus, M

TRÜ NSVd ajal. kat.
nr. 1382.

Tartu 1958

Sissejuhatus

Käesoleva töö eesmärgiks on anda ülevaade nõukoguliku kino tekkimisest ja arenemisest Eesti NSV-s alates 1940.aastast kuni kuuenda viisaastakuni. Selle eesmärgile on lähenetud kahest aspektist: Esiteks, näidata elanikkonna kinoalase teenindamise paranemist nõukogude korra tingimustes- kinovõrgu laiendamist, sotsialistliku võistluse tulemusi kino alal, kinofestivale jne. ja teiseks, anda ülevaade sisult sotsialistliku ja vormilt rahvusliku kinokunsti sünnist ja selle edaspidistest saavutustest. Selles osas esitasin ülevaate Tallinna Kinostudio filmiloomingust kahe sõjajärgse viisaastaku jooksul kuid samuti püüdsin välja selgitada kinostudio töös esinevad puudused ja nende kõrvaldamise teed.

Et reljeefsemalt tuleks esile need muudatused, mis tekkisid Eesti kinos nõukogude võimu kehtestamisega, andsin lühikese ülevaate kino tegevusest kodanlikus Eestis.

Pearõhk töös on pandud Eesti NSV riikliku kinovõrgu saavutuste näitamisele, kuna ametiühingu kinovõrgu ning klubikinode tegevust on käsitletud väiksemal määral.

Töö kirjutamisel lähtusin NLKP otsustest ning V.I. Lenini seisukohtadest kinole. Kasutasin materjalide kogu "Партия о кино", kus on esitatud kõige olulisemad kommunistliku partei, V.I. Lenini ja J.V. Stalini

seisukohad ^{kinole} nende kui ideoloogilisele relvale laiades rahvahulkades kasvatamisel. Samuti Tallinna Kinostudio filmiloomingu käsitlemisel lähtusin ÜK(b)P Keskkomitee 1946. a. otsusest kinofilmist "Suur elu", milles süüdistati filmi loojaid selles, et nad ei kujutanud sõjajärgset olukorda Nõukogude Liidus tõepäraselt ning moonutasid nõukogude inimeste iseloomujooni.

Kasutatud materjalide hulgas kõige ulatuslikumaks töödeks olid V. Tombergi brošüür "Kinematograafia arengust Eesti NSV-s ja eesti kunsti ja kirjanduse dekaadi puhul" koostatud brošüür **Киноискусство Советской Эстонии**

Neis mõlemis brošüüris antakse ülevaade Tallinna Kinostudio poolt valmistatud filmidest, kuna kino teenindavale osale on pööratud vähem tähelepanu.

Elanikkonna kinoalase teenindamise kohta leidsin võrdlemisei rohkesti materjale ajalehe "Sirp ja Vasar" aastakäikudes. Töös kasutasin 1940, 1941 ja 1945-1955 a. aastakäike, kus esines artikleid, mis andsid ülevaate Eesti nõukoguliku kino sünnist, saavutustest kinovõrgu töös nõukogude võimu esimese aasta jooksul, kinovõrgu taastamisest pärast Suurt Isamaasõda ning selle järkjärgulisest laienemisest neljanda ja viienda viisaastaku jooksul. Esines artikleid, millistes kritiseeriti kinovõrgu töös esinevaid puudusi, kuid ühtlasi toodi ära ka saavutused nii kinovõrgu laiendamise kui ka aastaplaanide täitmise osas.

Lisaks neile kasutasin täiendavate materjalidena "Noorte Hääles", "Õhtulehes", Loomingus ja "Pilt ja Sõnas" ära toodud kinoalaseid artikleid.

See osa töös, mis käsitleb kino arengut kodanlikus Eestis ning samuti fašistliku okupatsiooni-aegne kino, on kirjutatud Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi-nimelise Kirjandusmuuseumi vastavate materjalide põhjal.

Kinoalaseid küsimusi on senini võrdlemisi vähe käsitletud, ning seetõttu puuduvad selle teema kohta suuremad tööd ja uurimised. Sellest tingituna oli kasutatav materjal mõnes osas lünklik, mis ei võimaldanud kõiki kino-puudutavaid küsimusi põhjalikult käsitleda.

I peatükk

Kesti kino nõukogude võimu algusaastail (1940-1944)

Juba siis, kui kino tegi oma arengus esimesi samme, nägid progressiivsed revolutsioonilise meelsusega kultuuritegelased selle vastsündinud kultuuriharu määratu suurt tulevikku. Nii M. Gorki, olles vaadanud nõukogude kinosfilme märkis, et kinematograafia tegelased peavad rakendada kogu jõudu, et teha kinematograafiast kultuuri võimas põlv.¹

Nõukogude rahva suur juht V.I. Lenin on korduvalt rõhutanud kino hindamatut tähtsust nõukogude võimu käes rahva kasvatamisel ning märkinud, et kõige tähtsam meile kõigist kunstidest on kinokunst.

Jutuajamisel Bontš-Brujevitšiga 1907.a. ütles V.I. Lenin, et niikaua kui kino on alatute spekulantide käes, toob ta rohkem halba kui head, tihtipeale demoraliseerides masse tulgastavate piltidega, kui aga massid võtavad kino oma valdusse ja kui ta on tõeliste sotsialistliku kultuuri tegelaste käes, siis on ta üheks kõige võimsamaks masside valgustamise vahendiks.²

Need revolutsioonigeeniuse sõnad leidsid täit kinnitust. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon

1. М. Горький. Собрание сочинений, том 26, Москва 1953

стр. 359

2. Партия о кино. Сборник материалов по редакцией с комментариями Н.А. Лебедева, М. 1939, стр. 13-14

tõi põhjaneva muudatuse suhtumises kinosse. V.I. Lenini poolt 27. augustil 1919.a. alla kirjutatud Nõukogude Valitsuse dekreet kogu kinematograafiakaubanduse ja-tööstuse natsionaliseerimise kohta tähistas täielikku revolutsiooni ni kinokunsti alal. See dekreet avas tee kino muutmiseks kodanlik - äritsevast töötajate vaimse orjastamise ja demoraliseerimise vahendist laiade rahvahulka hariduse ja kommunistliku kasvatamise võimsaks vahendiks. Miljonitele inimestele, eelkõige aga noorsoole, muutus kino lähedaseks nõuandjaks, kasvatajaks ja õpetajaks. Kino kujunes samuti kogu elanikkonna kultuurilise meelelahutuse vahendiks.

Samasugine murrang toimus kinematograafia arengus ka Eestis pärast 1940.a. juunipööret, kui kukutati kodanlus ning võim läks üle eesti töörahvale.

Enne kui asuda selle murrangu tagajärgedele vaatlemisele eesti kinos, tuleb lühidalt tutvuda kino ja selle arenguga kodanlikus Eestis, sest siis on selgelt näha need suured saavutused, mis ilmnestid Eesti kinematograafias nõukogude võimu algaastail.

Elanikkonna teenendamine kinoga kodanlikus Eestis jättis palju soovida, kuna peaaegu kõik kinoteatrid olid haletsusväärse olukorras. Kodanlikud tegelased, kellele kino oli äri, kasutasid kerge kasu tagaajamise eesmärgil kinoteatritena sageli vanu laoruume ja muid selletaolisi ehitusi. Tallinna kinoteater "Forum" on näiteks omal ajal ümber ehitatud hobusetallist. Maakonnakeskuste kinoteatrid pakkusid veelgi viletsamat pilti, kuna need olid sageli lihtsalt kuidagi selleks kohandatud künnid või aidad.

Haapsalus näiteks demonstreeriti filme soolaaidas. Projektsiooniruumid, milles oli tavaliselt ainult üks projektsiooniaparaat, olid kinoteatrites äärmiselt väikesed ega vastanud ei tuleohutus - ega sanitaarnõuetele. Rändkinovõrk maaelanikkonna teenendamiseks aga puudus üldse, oli ainult üks rändkino - Ambla.

Mis puutub kinokunstisse, siis on iseloomulik, et kodanlikus Eestis tema kahekümneaastase olemasolu jooksul ei suudetud organiseerida täisväärtuslike kunstiliste filmide tootmist. Selle põhjuseks oli vastava materiaalse baasi puudumine. Filmide finantseerijaiks olid kas üksikud ärimehed või osühingud, tihti aga niivõrd jõuetud, et filmimist oldi sunnitud enne lõppu katkestama raha puudumise tõttu.

1919.a. asutati esimene kohalik filmitööstuse ettevõtte - osühing "Estonia-film" tagasihoidlikke summasid omavate väikeärimeeste poolt. 1. Osühingu mahukamaks tööks oli 1924.a. filmitud 6000 m pikkune välismaal demonstreerimiseks loodud propagandafilm "Filmikaameraga läbi Eesti" 2

Üheaegselt O/Ü "Estonia-filmiga" eksisteeris terve rida mitmesuguseid filmiühinguid. Omavahel olid filmiühingud ägedas konkurentsisis. Ühingute poolt väljalastud filmid peegeldasid nende osanike ühiskondlikke ja poliitilisi vaateid. Kui osanikud olid Hollywoodi peremeeste alandlikud

1. Film, nr. 2, 1924.a., lk. 32

2. Filmileht, nr 8, 1927.a., lk. 3

matkijad lasti välja film "Esimese öö õigus" (1924.a. O/ü "Taara") või kui finantseerijad omasid fašistlikke vaateid valmis nõukogude vastane film "Noored kotkad" (1927.a., Tartu filmiühing).¹

1929.a. alustati mängufilmide produtseerimist endise "Estonia-filmi" operaatori Konstantin Märskä poolt. Nii valmis rida tummfilme, mis kopeerisid orjalikult ameerika standartfilme. Näiteks tummfilmi "Dollarid" (valmis 1929.a.) süžee kujutas seda, kuidas surnud "ameerika onult" juhuslikult saadud pärandus päästab noored armunud viletsusest ja annab neile võimaluse astuda seaduslikku abiellu.²

Igäihele on aga teada, et õnneseenend, kes said rikastelt onudelt pärandusi, olid haruldasteks eranditeks, kuna töötajate enamus aga viireles kodanlikus Eestis kunni elu lõpuni viletsates tingimustes.

Teises suuremas Eesti tummfilmis "Rummu Jüri seiklused" (1929.a.) püüti käsitleda süžeed, mis puudutas kodanlikku võrdsusetuse probleemi.³ Filmis on näidatud mõisnike jõukat elu ja Jüri Rummu perekonna viletsust. Rumm paneb algul toime väikesi vargusi, seejärel ühineb jõuguga, kes tegeleb röövimisega ja püüab abistada vaeseid. Filmi lõpus püütakse Rumm siiski kinni ja mõistetakse tema üle kohut.

1. Filmileht nr. 8, 1927.a. lk. 10

2. 1. Filmileht, nr. 18, 1929. lk. 5-6

3. 2. Filmileht, nr. 20, 1929. lk. 4-7

Filmi idee seisab niisiis selles, et kodanliku ühiskonna liikmete võrdsusetus ja klassivahed on muutumatud ja igauht, kes püüab selle vastu protesteerida, karistatakse karmilt.

Valminud filmide puuduseks oli see, et nad olid kunstiliselt ja tehniliselt väga nigelad. Nad ei katnud seetõttu ka nende toomisega seotud kulusid. Eesti kunstiliste filmide loomiseks puudus oma erialaline kaader. Stsenariume kirjutasid ja filme lavastasid asjaarmastajad, kellest nii mõnigi hiljem osutus kõige harilikumaks kunstiga spekulöörijaks.

Suureks takistuseks Eesti filmitööstuse arengus sai helifilmi ilmumise, mis rakendas filmide tootmist veelgi, nii et 1930. a. lõpust kuni nõukogude ajani Eestis ei katsetatud üldse enam filmide loomisega.

Ebaõnnestunud katsete kõrval kunstilist filmi toota, tegeldi kodanlikus Eestis ka dokumentaalfilmide produtseerimisega. Sellel alal kujunes olukord teiseks, kuna kodanlik riik, nähes, milliseks tähtsaks propagandavahendiks võib olla kino, hakkas andma abirahasid ja nii sai võimalikuks 1935. a. Tallinnas esimese dokumentaalfilmide stuudio - "Eesti Kulturfilm" asutamine. Stuudio hakkas valmistama ringvaateid ja lühifilme.

Stuudio omanikud püüdsid kõigiti kodanlikku korda ja valitsevat natsionalistlikku klikki ülistada. Seepärast võis "Eesti Kulturfilmi" ringvaadetes näha välismaa suurokodanluse esindajate pidulikku tervitamist, kodanliku seltskonna heategevusballi, mitmesuguseid paraade jne. Piduliku fassaadi ja välise hiilguse näitamisega püüti töötava rahva tähelepanu kõrvalle juhtida pingeliselt õhkkonnalt, mis

valitses Eestis, püüti varjata kodanlik-natsionalistlikku poliitika tõelist mõtet. Samasugust eesmärki teenisid ka lühifilmid "Sõjaväe manöövrid", "Põlevkivi kaevandamine", "See on see maa, kus minu hääl" jt., millistes püüti rõhutada Eesti sõltumatust, majanduslikku tõusu ning kujutati võimalikult ähvardavamalt eesti armeed. Iseeneseetki mõista ei näidanud kinoekraan kunagi seda, kuidas külakehvikud ägasid maapuuduse all, tööliste rasket olukorda vabrikutes, ega töötatööliste viletsust.

Kodanliku Eesti filmitööstuse arengut takistasid lääne imperialistid, eriti inglise-ameerika kinomonopolistid, kes otsisid endile kohti, kuhu oli võimalik kõrgete summade eest saata oma produktsiooni. Kui 1923. a. saatsid välisriikide firmad kolmele Balti väikeriigile ainult 1 koopiat, siis 1928. a. veeti ainuüksi Eestisse 631 filmi, neist 374 USA-st, 170 Saksamaalt, 23 Prantsusmaalt, 20 NSV Liidust jne. 1

Selle tulemusena kodanliku Eesti kinoekraanid olid üle ujutatud ameerika ja teiste välisriikide filmidega, mis kujutasid enesetapmisi, mõrvasid, röövimisi, petmisi ja muid kuritegusid.

Kinokuulutustest võib lugeda filmi pealkirju, nagu "Omakohus", "Broadway öökuninganna", "Kolm lasku süda-ööl", "Surma karavan", "Londoni öövampiirid", "Elavad surnud", "Kollase draakoni eskadrill" jne. Siin on põnevus ja sensatsioon üksteise järel, üks kinoreklaam trumpab üle

teise. Muidugi esines nende kõrval ka üksikuid väärtuslikke filme, nagu "Maipäevad", "Suurvälss", "Maskeraad jt.

Tõelist kinokunsti õppis eesti rahvas tundma alles nõukogude filmidest.

Nõukogude kinofilme lasti kodanlikus Eestis ekraanile aga harva, kuna nende kaudu paljastus see vale ja laim, mida kodanlikud natsionalistid levitasid NSV Liidu kohta. Tsensuuri tõketest õnnestus läbi pääseda ainult üksikutel nõukogude filmidel, mis kujutasid vene kirjanduse klassikute teoste ekraniseerimist ("Äike", "Juduška Govoljov", "Dubrovski"), üksikutel ajaloolistel filmidel ("Aleksander Nevski", "Stepan Razin" ning mõnel komöödial ("Lõbusad semud", "Tsirkus"). Kuid neist filmidest kõrvaldati sageli terved osad, mis näisid tsensuurile ohtlikena, võimelistena äratama töötajate klassiteadvust.

Sellest hoolimata arenes eesti tööliklassi klassiteadvus, mille tulemusena tehti lõpp vihatud natsionalistlikule klikile ja kehtestati 1940. a. nõukogude võim.

Pärast seda ajaloolist pööret hakati noores nõukogude vabariigis teostama suuri ümberkorraldusi sotsialismi kindlustamiseks kõigil elualadel, sealhulgas ka kultuurivaldkonnas, et luua sisult sotsialistlikku ja vormilt rahvuslikku kultuuri. Selle suure ülesande täitmiseks rakendati kõik maa kultuuri-asutused. Nende hulgas omasid tähtsat kohta kinod.

Esimeseks sammuks sotsialismi aluste loomisel kinovõrgus oli kinode natsionaliseerimine. Et kindlustada selle teostamine ja kinovõrgu töö igakülgne juhtimine, loodi Eesti NSV Ajutise Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega Eesti NSV Riiklik Kinokeskus, mille direktoriks määrati sm. Paul Rummo. 1.

Kõige esmalt koostati uue organi poolt natsionaliseerimisele kuuluvate kinoteatrite ja kinode nimekirjad.

Esimene nimekiri valmis 30. septembril¹, teine 17. oktoobril 1940 .a.² mida omakorda täiendati kahel korral.

Kinode natsionaliseerimine toimus 1940.a. oktoobrist³ detsembrini keskpaigani.⁴ Selle tulemusena sai kino kogu rahva omandiks. Kinode direktoreiks määrati töörahva esindajad, endised kinomehaanikud, kassapidajad ja kohanäitajad.

Kinode natsionaliseerimisega üheaegselt teostati filmikontorite natsionaliseerimine. Natsionaliseeriti järgmised filmikontorid:

1. Üleriiklik Kroonika Seltsi U.K.S. Film
2. Parafilm, Eesti Filmitööstus A.-S
3. Metro-Goldvyn-Mayer, Ars-Film
4. Ed. Thomson & Co, Fox-Film⁵

Kinode natsionaliseerimise kõrval hakkas Riiklik Kinokeskus lahendama laste- ja noortekino küsimust. Seni oli korraldatud lastele ja noortele eriseansse enne täiskasvanute seanssi, kuid praktika näitas, et seda oli suudetud organiseerida võrdlemisi oskamatult: esinesid suured järjekorrad, rüüsumine, demonstreeriti sageli ebakohaseid filme jne. Olukorra parandamiseks otsustas Riiklik Kinokeskus avada suuremates linnades laste ja noorsookinod, mis töötaksid alaliselt nagu täiskasvanute kinod.

Selliseks kinoks Tallinnas otsustati muuta "Amor"⁶.

-
1. ENSV Teataja nr. 15, art. 172, 30. sept. 1940
 2. sealsamas, nr. 28, art. 321, 17. okt. 1940, lk 308-309
 3. "Sirp ja Vasar" nr. 2, 12. okt. 1940, lk 7
 4. sealsamas nr. 12, 21. dets. 1940, lk. 7
 5. ENSV Teataja nr. 28, art. 323, 17. okt. 1940, lk. 310
 6. Sirp ja Vasar nr. 12, 21. dets. 1940, lk. 8

V Uue kino direktoriks sai pedagoog A.Roop, kelle ülesandeks oli hoolitseda seda, et kinos linastataks lastele ja noortele eakohaseid filme.

Tallinna laste- ja noorsookino avati 27 detsembril 1940.a.¹ Avamispäeval korraldati kinokülastajatele kolm tasuta etendust. Kino uue nime panemine jäeti noorte eneste ülesandeks. Sellel eesmärgil teostati kinokülastajate vahel ankeet. Hiljem ankeetide läbivaatamisel selgus, et enamuse sooviks oli panna kino nimeks "Pioneer". See nimi ka sai Tallinna laste- ja noorsookino nimeks.

Kino andis tööpäeval kolm seanssi (kell 11, 16 ja 18) ja pühapäevadel neli (kell 12, 14, 15, 18). Pääsmete hinnaks oli noortel 50 kop. ja täiskasvanutel 80 kop.

Uus kino leidis sooja vastuvõttu laste ja noorte poolt. Kinokülastajaid tuli alati rohkesti ja esines isegi juhusid, kus ruumi puudusel tuli osa tagasi saata. Näiteks üks selline juhus oli 19. jaan. 1941.a. kui 1500 noort pidid tagasi minema, kuna kinosaal oli juba viimase võimaluseni täis.²

Kinovõrgu töö paremaks organiseerimiseks ning juhtimiseks asutati 15. jaan. 1941.a. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu juurde Kinofikatsiooni Valitsus.³ See tähendas senise Riikliku Kinokeskuse ümberkujundamist

1. Sirp ja Vasar nr. 13-28. detsembril 1940.a. lk. 8

2. Sirp ja Vasar nr. 4 25. jaan. 1941.a. lk. 8

3. ENSV Teataja nr. 9 art. 102 20. jaan. 1941.a. lk. 164

iseseisvaks Kinofikatsiooni Valitsuseks, mis ühelt poolt allus Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogule ja teiselt poolt Üleliidulisele Kino Peavalitsusele.

Kinofikatsiooni valitsuse ülesandeks oli riikliku kinovõrgu arendamine ja eksploatatsioon, kino alal partei ja valitsuse otsuste teostamine, a/ü ja asutuste kinovõrgu abistamine, kinode ruumide ja hoonete eest hoolitsemine, vajaliku kaadri ettevalmistamine ning kino kaudu massilise kultuuritöö teostamine.¹ Kinofikatsiooni valitsuse ülemaksemäärati endine riikliku Kinokeskuse abidirektor V. Riis.²

Täites endale pandud kohustusi, hakkas Kinofikatsiooni Valitsus kõigepealt laiendama riiklikku kinovõrku. Mii avati rida kinosid kohtades, kus need varem puudusid. Statsionaarsed kinod hakkasid tääle Sillamäel ja Kilingi-Nõmmel 1941. a. veebruaris.³ Mõlemad kinod alustasid tegevust rahvamaja ruumes, kusjuures etendused toimusid 2-3 korda kuus. Esimene kino allus Narva kinodirektsioonile, teine Mõisaküla direktsioonile. Aprillikuu jooksul avati veel kinod Jõhvis ja Võhmas.⁴ Esimeseks alaliseks maakinoks Võrumaal kujunes Kanepi statsionaarne kino, mis nagu eelmisedki hakkas etendusi andma rahvamaja ruumides.⁵ Suureks saavutuseks oli ka Haapsalu uue kino avamine vana asemele, mis oli tules hävinenud.⁶

Haapsalu kino hakkas töötama iga päev.

-
1. ENSV Teataja nr. 28 art. 363 II. märts 1941. a. lk. 894
 2. Sirp ja Vasar nr. 8-22. veebr. 1941. a. lk. 8
 3. Sirp ja Vasar nr. 13-29. märts 1941 lk. 6
 4. Sirp ja Vasar nr. 13-16. apr. 1941 lk. 8
 5. Sirp ja Vasar nr. 19 - 10. mai 1941 lk. 8
 6. Sirp ja Vasar nr. 10 - 8. maist 1941. a. lk. 8

Olles teinud mõningaid samme kinovõrgu laiendamiseks statsinaarsete kinode osas, jätkas Kinofikatsiooni Valitsus selles suunas, et kindlustada kinoetendustega ka maarajoonide elanikke. Seda oli võimalik teostada rändkinode kaudu. Siin tuli ära teha aga suur töö, kuna Eestis oli senini töötanud ainult üks rändkino, Eesti NSV riikliku kinovõrgu plaani kohaselt, mis koostati 1941. aastaks, nähti ette 25 rändkino loomine vabariigis aasta lõpuks.¹

Rändkinovõrgu organiseerimisel osutas suurt abi NSV Liit, kust saadi vastava kokkuleppe alusel vajalikku aparatuuri ja spetsialiseid rändkinoautosid.

1941. aasta jaanuarikuu alguseks töötas vabariigis 12 rändkino: üks endisest ajast ja teine hakkas tegutsema Harjumaa piires, andes oma esimesed etendused Prangli saarel mille elanikud nägid esmakordselt kinoetendust oma saare pinnal.² Veebruari alguseks saabus Eesti NSV Kinofikatsiooni Valitsusele kuus rändkinoseadeldist, mis võimaldas rändkinode tööle asumist Petserimaal, Narva ümbruse, Viljandi-, Lääne-, Saare- ja Tartumaal. Seega oli suudetud vabariigis käiku lasta juba 8 rändkino.³ Rändkinode arv kasvas pidevalt ning maikuu keskpaigani oli see arv tõusnud 12-le.⁴ See oli küllaltki suur saavutus, võrreldes sellega, et 1940. a juunis oli rändkinosid vabariigis ainult üks.

1. Sirp ja Vasar nr. 11-14. dets. 1940. lk. 8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 2-11. jaan. 1941. lk. 8

3. "Sirp ja Vasar" nr. 5-1. veebr. 1941. lk. 8

4. "Sirp ja Vasara" nr. 12-21. dets. 1940. a., lk. 8

Kinovõrgu edaspidisele laiendamisele sai takistuseks küllaldase mehhanikute kaadri puudumine. Et sellest takistusest üle saada kutsuti kõik kinomehhanikuid, kes ei töötanud oma erialal, end registreerima kinomehhanikute reservi loomiseks.¹ Sel teel ei saadud küllaldaselt vajalikku kaadrit ning vabariiklik Kinofikatsiooni Valitsus otsustas hakata kasvatama uut kaadrit kinomehhanikute kooli kaudu. Selline õppeasutus oli esmakordne Eestis. Õppeasutis avati 27. juunil 1941. a.² Kinofikatsiooni Valitsuse ülema otsusega määrati kooli juhatajaks Maanu Saari. Kooli õppekava koosnes kahest kursusest: 3-kuulisest ettevalmistavast kursusest ja 6-kuulisest põhikursusest. Esimesele kursusele, kus õpiti üldhariduslikke aineid, võeti vastu algkooli lõpetanud. Teisel kursusel õpiti kinoalaseid oskusaineid ja sinna pääsesid esimese kursuse lõpetanud ning samuti üldharidusega asjahuvilised. Kinomehhanikute kool alustas tegevust 35 õpilasega esimesel kursusel.³

Arvestades kino suurt osa mitmesuguste teaduslike ja praktiliste teadmiste levitamisel laiades rahvahulkades, asutati Eesti NSV Kinovõrgus teiste liiduvabariikide eeskujul nn. kroonikakino, kus linastatakse ainult dokumentaalfilme päevasündmuste kohta ja populaarteaduslike teemadele. Selline eriline kino avati Tallinnas kino "Skandia" ruumes 10. jaan. 1941. a.⁴ Kino populaarsusest elanikkonna hulgas

1. "Sirp ja Vasar" nr. 12- 21.dets. 1940 lk 8

2. "Sirp ja Vasar", nr.25- 21.juuni 1941 lk.8

3. "Sirp ja Vasar" nr.18- 30.apr. 1941, lk.8

4. "Sirp ja Vasar" nr.2- 30.apr. 1941 lk.8

tõendab rohke kinokülastajate arv. Näiteks 22.märtsil 1941a. külastas päeva jooksul kino 1262 maksulist külastajat. Kuna kinosaaali mahtus korraga ainult 180 õnimest, siis tuli anda 7 seanssi, et võimaldada kõigile kinokülastajatele filmi nägemist.¹ Kroonikakino edukat tööd kinnitab ka märtsikuu ja I kvartali plaani ennetähtaegne täitmine 24.märtsiks, see on nädal enne tähtaega.²

Teravaks probleemiks kujunes 1941aastal kinoteatrite ruumide küsimus. Eriti raske oli olukord maakinode osas, kuna enamus neist töötas rahvamajade ruumes. Türi kino pidi etendusi andma koguni tuletõrje ruumides.³ Selle tõttu pidid kinod sageli loovutama ruumid teisteks üritusteks. Puudusi esines ruumide osas ka linnakinos, kus olid olemas küll vastavad hooned, kuid enamikus need ei vastanud enam nõuetele. Elanikkonna kultuurset teenindamist silmaspidades oli vajalik nii pealinna, kui ka teistes vabariigi kinoteatrites teostada mitmesuguseid ümberehitusi, eelkõige ooteruumide osas. Ooteruumide laiendamist vajasisid eeskätt pealinna esindukino "Bi-Ba-Bo"⁴ ja noortekino.⁵ Tähelepanu pöörati ka kinode sisustuste täiendamisele. Selleks otstarbeks nähti ette esialgu 90.000 rubla, millest suurem osa läks kinoteatritele maal ja provintsi-linnades. Kinode ruumidesse, esikutesse ja ooteruumidesse muretseti selle summa eest vaipu, akna- ja ukseesriided, mööblit jne.⁶

1. "Sirp ja Vasar" nr. 13- 29.märts 1941, lk.8

2. sealsamas lk.8

3. Sirp ja Vasar nr. 9 1.märts 1941 lk. 8

4. - - nr. 25-21.juuni 1941 lk. 8

5. - - nr- 5- 1.veebr. 1941 lk. 8

6. Sirp ja Vasar nr. 23- 7.juuni 1941 lk. 8

Et kindlustada filmide eeskujulik demonstreerimine, tuli Eesti NSV Kinofikatsiooni Valitsusel astuda samme kinode tehnilise taseme tõstmiseks. Selle tagamise eesmärgila asutati juba 1940.a. kinoaparaatide remonttöökoda.¹ Varem selline asutus puudus ning aparaatide parandusi Eestis teostati harilikel mehhanikatöökodades. Takistavaks teguriks sai asjaolu et, ärärisel alusel töötanud kinode aparaatuur oli väga erinevate välismaiste firmade päritoluga ning seetõttu esines raskusi tagavaraosade saamisel. Asjatundjad loendasid Eestis 14 tüüpi kinoaparaate. Vabariiklik Kinofikatsiooni Valitsus otsustas sellise olukorra likvideerida ja ajajooksul kohandada, ning ümberehitada kõik vanad aparaadid vastavalt nõukogude kinoaparaatide normidele, et saaks vajaduse korral kasutada NSV Liidu tööstusest saadavaid osasid. Eesti NSV kinode tehnilise taseme tõstmiseks koostati tööplaani kinode vananenud filmiaparaatide uuendamiseks ja asendamiseks uute NSV Liidu aparaatidega.² Selle plaani kohaselt pidi Eesti NSV saama vennasvabariikidest 20 uut statsionaarse kino aparaati ja 24 heliseadet, neist 10 projektsiooniaparaati ja 14 heliaparatuuri saadi juba 1941.a. juukuus kätte.³

Kinode natsionaliseerimisega ei saanud eesti kinod ainuüksi rahva omandiks, vaid sellega muudeti ka kinode senine sisu.

Kui kodanlikus Eestis demonstreeriti kinoekraanidel

1. "Sirp ja Vasar" nr. 5-1.veebr. 1941 lk.8^p

2. "Sirp ja Vasar" nr.23-7.juuni 1941 lk.8

3. "Sirp ja Vasar" sealsamas

läägeid saksa armastusfilme või ameerika seiklus- ja põnevusfilme, mis olid ideetud ning kaugel reaalsusest, siis Nõukogude Eesti kino loobus neist kergesisulistest välismaa filmidest. Vabariigi kinodes hakati demonstreerima kunstiliselt väärtuslikke nõukogude filme, milles lahendati sügavaid ja keerulisi sotsiaalseid probleeme, mis omavad seetõttu tähtsat kohta inimeste kasvatamisel ja nende maailma-vaate kujundamisel.

Vaadates filme "Ivan Julm", "Peeter I", "Aleksander Nevski", "Suvorov", "Kutuzov" jt. revideerisid miljonid kinokülastajad oma ajaloo-alaseid tõekspidamisi. Need filmid õpetasid neid hindama Vene ajaloo kogemusi, austama kindlameelseid patrioote, kellele ühiskondlikud huvid seisid kõrgemal isiklikest huvidest.

Veel silmapaistvamad sündmused ja isiksused avanesid kinokülastaja silme ees vaadates filme revolutsiooni ajaloost, "Lenin Oktoobris", "Lenin 1918. aastal", "Tšapajev", "Štšors", "Viiburi poolel", "Tsaritsõni kaitsmine" jne. Need filmid avasid revolutsioonilise pöörde sügava mõtte, näidates Venemaa proletariaadi ja tema juhi-kommunistliku partei ajaloolist missiooni.

Suurt huvi pakkus kinokülastajatele filmid, mis jutustasid nõukogude inimestest igapäevastest toimetustest ja huvidest. Näiteks filmi "Muusikaline lugu" vaatas kahe nädala jooksul tublisti üle 20.000 inimese.¹ Sellist menu ei olnud saavutanud Tallinnas seni ükski Lääne-Euroopa

1. "Sirp ja Vasar", nr. 10, 7. detsember 1940. a. lk. 8

film. Samasugust menu saavutasid ka teised nõukogude filmid nagu "Suworov", "Jakov Sverdlov" jt.

Olles vaadelnud Eesti NSV kinovõrgu kujunemist ja pidevat laienemist esimesel nõukogude võimu aastal, ei saa kõrvale jätta ka Eesti nõukoguliku kinokunsti tekkimist ja arenemist.

✽

1940.a. juunipööre võimaldas Eesti NSV-s nõukoguliku kinokunsti sünni. Kohe pärast nõukogude võimu kehtestamist organiseeriti Tallinnas kinostudio. Algul "Eesti Kulturfilm" muudeti nõukogulikuks kinostudioks, mille kinooperaatorid jäädvustasid kinolindile põranda alt välja tulnud ja vanglatest vabanenud eesti bolševike esinemisi, eesrindlikke töölisi, miitinguid ja demonstratsioone, näitasid rahva rõõmu ja juubeldust. Seejärel 1941.a. jaanuaris natsionaliseeriti "Eesti Kulturfilm" ja anti Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu määrusega NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu juures asuva Kinokomitee käsutusse nimetuse all "Kinokroonika Eesti Studio".¹

Nõukogude võimu esimesel aastal lasti Eestis ekraanile umbes kolmkümmend ringvaadet "Nõukogude Eesti".² Kinozurnaalide sisuks olid mitmesugused aktuaalsed probleemid ja kaasaja sündmused. Nii valmisid kinozurnaalid Balti Punalaevastiku mereväelaste bolševistlikust ümberkasvatamisest, Oktoobrirevolutsiooni pidustustest, Seoses valimistega valmistati 6 kroonikafilmi. Filmiti valimiseelse agitatsiooni teostamist, vestlusi saadikukandidaatidega ja NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste päeva. Eriti õnnestunuks võis lugeda sellest sarjast 14. jaan. valminud kroonika-

1. "ENSV Teataja" nr. 9, art. 102, 20. jaan. 1941, lk. 164

2. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн 1956, стр. [3]

filmi valimistepäevast, mis kandis pealkirja "Võidupäev".¹
 1941.a. märtsis valmisid mitmesuguse sisuga kinožurnaalid. Naistepäeva puhul 8. märtsil filmiti eesringlikke töötavaid naisi, mille põhjal koostati kinokroonika "Eesti naine sai vabaks".² Samal kuul valmisid veel kinožurnaalid pealkirja all "Bolševistlik tahe on murdmatu", mis käsitleb J. Lauris-tini elu ja võitlust töötava rahva vabastamisest³ ja "Kaardid otsustavad kõik", milles näidati tehmiinimumi kursusi Tallinna tekstiilvabrikus "Punane Koit", Pärnu tehase "Eesti Mootor" ning teatri "Estonia" tööd.⁴

Kroonikafilms "Aukohus" näidati kutsealuste punaar-meelaste registreerimist, mis esmakordselt viidi läbi Eesti NSV-s.⁵ Samas kroonikas tutvustati ka 83-aastast Kreenholmi meistrit Jaan Udrikut, kes oli Kreenholmis töötanud üle 50 aasta ning 50-aastast raudteede töösangarit roopaseadjat Villem Roosbergi.

Teemasid oli väga mitmesuguseid, millistest valmistati kroonikafilme, kuid neil oli ühiseks jooneks uue nõukoguliku elu kujutamine.

Kinožurnaalide valmistamise kõrval, mis linastati oma vabariigi kinoekraanidel, tuli Kinokroonika Eesti Stuudio koostada igas kuus 2 süžeed ENSV-st üleliidulise ekraani jaoks.⁶ Nii saadeti Moskva Kinokroonika Stuudiole filmi-ülesvõtteid: P. Keres ülikooli eksamitel, L. Puusepp operatsiooni teostamas, Alma Toomingas - esimene naisprofessor,

-
1. "Sirp ja Vasar", nr. 3, 18. jaanuar 1941.a. lk. 8
 2. "Sirp ja Vasar" nr. 9, 1. märts 1941.a. lk. 8
 3. "Sirp ja Vasar" nr. 12, 22. märts 1941.a. lk. 8
 4. "Sirp ja Vasar" nr. 13, 29. märts 1941.a. lk. 8
 5. "Sirp ja Vasar" nr. 17, 26. aprill 1941.a. lk. 8
 6. "Sirp ja Vasar" nr. 9, 1. märts 1941.a. lk. 8

M.Gorki "Ema" lavastusest "Estonia" teatris jt.

Kõige suuremaks saavutuseks meie kinostudio töös oli täismetraažilise dokumentaalfilmi "Eesti" ja rea lühifilmide valmistamine.

Kunstiline dokumentaalfilm "Eesti" valmistati meie vabariigi ja Leningradi Kinokroonika Studio ühise töö tulemusena. Film valmis kolme kuuga. Filmi pikkus oli 2000 m. Stsenariumi koostajaks ja režissööriks oli Leningradi kinostudio režissöör V. Beljajev. Filmi saatemuusika lõi helilooja V. Reiman ning kasutatavate laulude sõnad olid J. Sütistelt.¹

Film tõi vaataja silme ette eesti rahva elu kõige kaugemast minevikust kuni tänapäevani. Filmi esimene osa käsitles eesti rahva ajalugu : võitlust maa vallutajatega, rahva elu-olu jne. Teise ossa olid paigutatud pildid elust kodanlikus Eestis. Kolmandas osas näidati imperialistliku sõja algust, NSV Liidu poolt pakti sõlmimist Balti riikidega ja sõjaliste baaside loomist ning lõpuks 1940.a. juunikuu revolutsioonilisi päevi. Järgnevad osad käsitlesid uut elu Nõukogude Eestis. Viimases osas anti elu Eesti põlises kultuurikeskuses Tartus.

Kunstiline dokumentaalfilm "Eesti" hinnati Üleliidulise Kinokomitee poolt hindega "väga hea".² NSV Liidu Kinoasjanduse Peavalitsuse häälekandja "Kino" 14.märtsi numbris kirjutati: "Eesti" on film, mis vaieldamatult kuulub nõukogude dokumentaalfilmide hulka. Lürism, poeetilisus karm

1. "Sirp ja Vasar" nr. 5, 2.november 1940.a., lk.8

2. "Sirp ja Vasar" nr.11, 15.märts 1941.a., lk.8

tagasihoidlikkus - need on selle filmi omapärase stiili huvitavamad jooned ... Selle filmi sügav poliitiline tähtsus, suur teatmematerjal, mis iseloomustab filmi autoreid, kindlustab talle nõukogude vaataja juures rõõmsa vastuvõtu ja täieliku ning vaidlematu edu.¹

Täismetraazilise dokumentaalfilmi kõrval valmistas Kinostudio ka mõned lühifilmid aktuaalsetel teemadel. Sellisteks lühifilmideks olid 300 m pikkune film 1940.a. Oktoobri-revolutsiooni pidustustest Tallinnas.² Filmis oli jäädvustatud suuparaad, töötava rahva demonstratsioon ja vaated suurepäraselt kaunistatud linnast. Samuti operaator V. Parveli poolt valmistatud film Narva vallas asuvast esimesest Eesti NSV kolhoosist "Krasnaja Nivast".³

Populaarsemateks kujunesid lühifilmid "Talvine päev" ja "Mailaul". Esimeses filmis, pikkusega 300 meetrit, käsitletakse talispordi harrastusi, eriti suusasporti Eesti NSV-s. Ülesvõtted filmi jaoks tehti Viljandis, Tallinnas, Otepääl, Võrumaal, Pühajärvel. Filmi stsenaariumi kirjutas T. Meristu, saatemuusika lõi helilooja E. Brauer.⁴

Lühifilmis "Mailaul" antakse ülevaade 1941.a. 1. mai pidustuste ettevalmistamisest ning käigust: paraad Tallinnas Võiduväljakul ja töörahva demonstratsioon. Stsenaariumi autoriks oli kino studio direktor Jurov, operaatoriteks Märskä, Parvel ja Meristu.⁵

1. "Sirp ja Vasar" nr. 12, 22.märts 1941.a. lk.8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 7, 15.veebruar 1941.a., lk.8

3. "Sirp ja Vasar" nr. 19, 10.mai 1941.a., lk.8

4. "Sirp ja Vasar" nr.7, 16.november 1940.a., lk.8

5. "Sirp ja Vasar" nr. 11, 14 detsember 1940.a., lk.8

Mõlemad filmid said hea hinnangu ja pääsesid üleliidulisele ekraanile.

Kinokroonika Eesti Stuudio töö oli edukas. 1941.a. I kvartali plaani täitmise eest sai kinostuudio üleliidulise kinokomitee poolt audiplomi. Plaan täideti 215 %-lt, mis tähendas esikoha saavutamist NSV Liidu kinokroonikastuudio~~te~~ hulgas.¹ Vabariikliku Kinostuudio plaanis oli valmistada senisele lisaks veel mitmesuguseid kinožurnaale ja lühifilme, kuid alanud Suur Isamaasõda ei võimaldanud selle teostamist.

Kohe, kui Nõukogude Eestis sai teatavaks fašistliku Saksamaa kallaletung NSV Liidule, toimusid massilised rahva miitingud olukorra selgitamiseks. Miitingud korraldati kinode ruumides. Eriti mõjurikkaks kujunes rahva miiting „Gloria-Places”, kus enne Hariduse Rahvakomisari asetäitja H. Piilmanni kõnet demonstreeriti filmi, „Rindesõbratarid”, milles anti vaatajaile tõetruu pilt Punaarmee võimsusest.²

Sõjast hoolimata jätkasid kinod esialgu tegevust, kuna Eesti NSV territoorium oli veel sõjategevusest vaba. Kinod andsid nüüd öhtu jooksul 2 seanssi: kell 16 ja 18.³ Kinodes kehtestati vastavad eeskirjad õhualar mi puhuks.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 25, 21. juuni 1941 lk. 8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 26, 28. juuni 1941.a. lk. 7

3. sealsamas, lk. 8

Puhkenud sõja tingimustes said kinod endale veel eriülesande. Eesti NSV Kinofikatsiooni Valitsuse korraldusel seati sisse kõikidesse kinodesse teadetetahvlid, kus toodi ära valitsusasutuste ja sõjaväelised korraldused kodanikele, samuti Punaarmee ülemjuhatusel päevased kokkuvõtted jne.¹

Sõjategevuse kandumisega Eesti NSV territooriumile lõpetasid kultuuriasutused oma tegevuse, nende hulgas ka kinod. Kinod jäid suletuks kuni 1941.a. lõpuni.

Ajajooksul 1941.a. detsembrist² 1942.a. veebruarini³ hakkasid Eesti kinod uuesti tööle, kuid seejuures uutes tingimustes-fašistliku okupatsiooni olukorras. Esimesena alustas Tallinnas tegevust kinoteater "Orion"⁴, millele järgnesid üksteise järel teised Tallinna kinoteatrid. Kinode ekraanidelt kõrvaldati kõik nõukogude filmid ja asendati fašistliku Saksamaa filmidega, mis teenis fašistliku rassiteooria ja sõjapropaganda eesmärke. Kinoteatris demonstreeriti filme mis kajastasid fašistliku Saksamaa sõjalisi võite "Sõjakäik Poolas", "Allveelaevad läänes", "Võit läänes" jt., või mitmesuguseid armastusjante ("Armastus on tollivaba", "Kahekesi suures linnas", "Veenus kohtu ees" jt.) ning ainult vähesed filmid pakkusid sügavamat kunstilist elamust, nagu filmid "Kuldne linn", "Üks inimelu" "Tookord", "Operett", kuid ka neil oli oma kindel fašistliku kule valitsusele meelepärane tendents.

-
1. "Sirp ja Vasar" nr. 26, 1283 juuni 1941.a. lk.8
 2. "Eesti Sõna" nr. 5, 7. dets. 1941.a. lk.7
 3. "Eesti Sõna" nr. 38, 17. veebr. 1942. a. lk.8
 4. "Eesti Sõna" nr. 5, 7. dets. 1941.a. lk.7

Fašistliku propaganda levitamise eesmärgil noorsoo hulgas, hakkas okupatsiooniaegne organ "Propaganda-Staffel Estland" korraldama koolinoortele eriõhaseansse, kus näidati kuidas elab saksa noorsugu, kes kõigiti aitab kaasa "uue Euroopa" ülesehitamisele.¹ Esimene selline kinoetendus toimus 1941.a. detsembris kinoteatris "Gloria-Palace"². Kinoetenduse avas kõnega fašistliku armee ülemleitnant Knoth.

Saksa sõdurite jaoks avati linnades erikinod, näiteks Tallinnas - "Soldatenkinõ", Tartus - "Lichtenspiel".

Saksa okupantide võimutsemine Eestis tõi suurt kahju rahvamajandusele ja vabariigi kultuurielule. Sellest ajast on säilinud Tallinna Kinostuudio operaatorite filmikaadreid, mis paljastavad fašistliku terrori koledusi Eesti NSV territooriumil. Arhiivis hoitakse alles kinodokumente, mis näitavad nõukogude vägede kätte langenud Klooga surmalaagrit fašistliku roimarite lahkumise momendil. Samuti Isamaasõja lahingutes ja ennastsalgaval tööl nõukogude tagalas.³

Pärast seda kui 1944.a. sügisel Eesti NSV territoorium oli vabastatud fašistlikest okupantidest, selgus, millist kahju oli saanud Eesti NSV rahvamajandus ja kogu kultuurielu fašistliku okupatsiooni võimutsemise aastal. Tallinna Kinostuudio ja üle poole vabariigi kinoteatritest olid purustatud täielikult.

1. "Eesti Sõna" nr. 10, 13. dets. 1941, lk. 2

2. "Eesti Sõna" nr. 9, 12. dets. 1941, lk. 8

3. V. Tomberg, Kinomatograafia arengust Eesti NSV-s, Tallinn 1952, lk. 12

61-st 1940-41.a. tegutsenud kinoteatritest oli järele jäänud 22.¹ Kõige rohkem oli kinosid hävinenud Tartus ja Narvas. Näiteks Tartus varem tegutsenud kinodest oli alles ainult üks- kinoteater " Ateena".

Kuigi paljud kinohooned olid kannatada saanud ,või täielikult purustatud,leidus Nõukogude Eesti valitsusel siiski võimalus kinoetenduste uueks korraldamiseks,kuna selleks otstarbeks võis kasutada ka teisi sobivaid ruume. Eesti NSV kinovõrgu taastamisel palju suurema väärtusega oli see,et kinotöötajad olid suutnud säilitada väärtuslikku ja hädavajalikku aparatuuri,mida sõjajärgsetes tingimustes oli väga raske muretseda . Tänu sellele,et kinoaparatuur oli olemas,suudeti võrdlemisi lühikese ajaga taastada allesjäänud kinodes töö. See oli väga tarvilik,sest okupatsiooniaegsed kergesisulised fiibmid olid labastanud vaatajaskonna maitset ning nüüd tuli rutata selle ümberkasvatamisega.

Esialgsetest saavutustest kinovõrgu taastamisel pärast Nõukogude Eesti vabastamist kõnelevad järgmised faktid: kui 1.oktoobril 1944.a. oli tegemist alustanud ainult üks kino,siis 1.novembril töötas vabariigis juba 15 linnakino ja 1 maakino.² Linnakinode hulgas avasid

1. Киноискусство Советской Эстонии,Таллинн 1956,стр.[16]

2. "Sirp ja Vasar" nr. 14 7.apr. 1945 , lk. 8

oma ukseid 15. oktoobril Tallinna kinodest "Helios" filmiga "Tema kaitseb kodumaad", "Victoria-Palace" filmiga "Leningrad võitlustes" ja "Noored rändurid" ¹. Sama aasta 1. detsembris oli käiku lastud Eesti NSV linnades 20 kino ja 2 statsionarset maakino. ² Seega olid esimesed sammud tehtud vabariigi kinovõrgu taastamisel. Järgnev töö oli suunatud sellele, et saavutada kinovõrgus sõjajärelne tase ja see ületada kinovõrgu laiendamise teel, et kõik sta-
vabariigiarajoonid oleksid kindlustatud kinoga. Suured ülesanded seisid samuti kinokunsti alal, kuna tuli uuesti luua ja sisustada vajaliku aparatuuriga Tallinna kinostuudio, et oleks võimalik valmistada kinokroonikaid, mitmesuguse huvitava temaatikaga lühifilme ning asuda ka esmakordselt kunstiliste filmide loomisele.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 1, 14. oktoober 1944. a. lk. 5

2. "Sirp ja Vasar" nr. 14, 17. apr. 1945. a. lk. 8

II peatükk

Kino areng Eesti NSV-s neljandal viisajastakul (1945-1950)

Tänu Nõukogude Liidu kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse igakülgsesele abile sõjajärgsel perioodil viidi Nõukogude Eesti majandus ja kultuurielu lühikesel ajajooksul normaalse arengu rööbastele. Võeti ette samme kinematograafia taaselustamiseks. Elukõige nähti selles kultuurielu lõigus ette kinovõrgu taastamine ja seejärel selle laiendamine. Kinovõrgu taastamisega oli tehtud algust juba kohe pärast sõjategevuse taandumist meie vabariigi territooriumilt. Sõjas purustamata jäänud kinoteatrid olid alustanud tegevust 1944.a. oktoobri-novembri jooksul, mille tulemusena aasta lõpuks töötas vabariigis 22 kinoteatrit.¹

1945.a. jooksul tuli jätkata kinovõrgu taastamist, et oleks võimalik esialgu rahuldavaltki teenindada elanikkonda kinoga. Seda ka suudeti. Nii 1945.a. 1 jaanuariks tõusis kinode arv linnades 21-le ja maal 3 kinole ning 1. aprilliks oli registreeritud ja tööle asunud meie vabariigis 23 linnakino ja 5 maakino.²

1. "Sirp ja Vasar" nr. 14, 7. aprill 1944.a., lk. 8

2. sealsamas, lk. 8

Need arvud aga näitavad, et sõja-eelse olukorra saavutamiseks tuleb veel palju ära teha meie vabariigi kinovõrgus.

Mitmesuguste raskuste vältimiseks kinovõrgu töös tuli eelkõige mõelda sõjas kannatada-saanud kinohoonete taastamisele ja täiesti uute hoonete ehitamisele. Selle ülesande teostamiseks koostati viisaastaku plaan, mille alusel nähti ette Eesti NSV-s mitme kinohoone püstitamise ja parandustöid vajavate kinohoonete kapitaalremondid. Kuna kinohoonete remonttööd kavatseti läbi viia võimalikult kinotöötajate abiga, oli kinofikatsiooni valitsusel kavas korraldada remonttööde kursus, kus jagatakse kinotöötajatele vajalikke oskusi.¹

1945/1946. a. jooksul oli plaanis ehitada uued kinohooned Tallinna, Tartu ja Narva. Tallinna osas nähti ette kinohoonete püstitamise sõjapäevil hävinud kinode "Bi-Ba-Bo" ja "Moderni" asemele. Üks uutest kinodest tuli plaani kohaselt ehitamisele endise "Bi-Ba-Bo" kohale, kusjuures plaan koostati selliselt, et saaks ära kasutada säilinud materjali. Kino tuli ehitada vastavalt uutele nõuetele ning pidi saama esinduskinoks. "Moderni" kohale nähti viisaastaku plaanis uue ooperihoone ehitamine ja nii määrati kinohoone asukoht mujale.²

Uued kinohooned tulid plaani kohaselt rajamisele ka Tartu "Centrali" ning "Apollo" ja Narva "Ilmarine" asemele, mis olid sõjas hävinenud.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 29, 9. jauni 1945. a., lk. 8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 9, 3. märts 1945. a., lk. 8

Plaan, mis koostati uue kino ehitamiseks endise "Apollo" asemele, nägi ette endisest suurema kinohoone püstitamist. Uus hoone planeeriti kahe saali ja 800 istekohaga. Kuna kino asub teater "Vanemuise" lähedal, oli kavas ühtlustada ta välimus teatrimajaga.¹

Uute hoonete ehitamiseks eraldati 2 miljonit rubla ja lisana seadmete ehituseks 770.000 rubla.² Tallinnas endise "Kungla" asemele ehitatavale kinohoonele määrati suurem summa, kuna hoone tuleb moodne 1200 istekohaga.

Samadel aastatel, s.o. 1945/46., nähti ette veel kinohonete püstitamine Keila, Haapsalu, Türile ja Jõhvi, samuti Kukrusele.

Üldsummana oli ette nähtud, kinode ehitamise viisaastaku plaanis uute kinohonete rajamiseks 15 miljonit rubla.³

Et kergendada riikliku kinovõrgu kinode tööd, hakati teiste liiduvabariikide eeskujul ka meie vabariigis asutama klubikinosisid, millede eesmärgiks oli esmajoones oma käitise teenistujate teenendamine, kuid ka avalike etenduste andmine (6 seanssi nädalas) linna-äärsete rajoonide elanikele. Selles osas suudeti plaani kaunis edukalt täita. 1945.a. augustikuu jooksul avati kinod Tallinna Paberikombinaadi kultuurklubi ruumes Tartu mnt. 86, Mereklubi

1. "Sirp ja Vasar" nr. 22, 2. juuni 1945.a., lk. 8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 22, 2. juuni 1945.a., lk. 8

3. sealsamas, lk. 8

ruumes Uus Sadama 11-a ja Tallinna Vineeri- ja Mööblivabriku rahvamajas.¹ Kinoetendusid hakati andma ka Tallinna, Tartu jt. vabariigi linnade kultuurmajades.

Üheaegselt kinovõrgu taastamisega avabariigi linnades ja maakondade keskustes, hakati tähelepanu pöörama ka maa-rajoonide kinofiltsereerimisele. Nagu kogemused näitasid 1940.-1941. aastal, oli rändkino üheks selleks teeks, mis võimaldas tuua maale sotsialistlikku kultuuri ning näidata sadadele tuhandetele maatöötajatele maailma eesrindlikuma kinokunsti saavutusi. Ülesandeks seega selles lõigus oli rändkinovõrgu organiseerimine. Sellel eesmärgil jaotati kogu maa territoriaalringkondadeks, mis kujutasid ühe rändkinobaasi tegevuspiirkonda. Igasse maakonda nähti ette üks rändkino, suurematesse vähemalt kaks ning Viru ja Petserimaale isegi enam. Igal rändkinol oli kindlaks määratud oma marsruut ning normaalsetes tingimustes pidi rändkino selle marsruudi iga punkti külastama vähemalt kaks korda kuus. Rändkinoetenduse punktideks kujunesid maal asuvad rahva- ja koolimajad, sovhooside ja MTJ: klubiruumid, punanurgad. Hiljem hakati kinoetendusi andma ka kolhoosides, kus oli selleks otstarbeks vähegi sobivaid ruume.

Hariduse Rahvakomissariaat püüdis omalt poolt igati soodustada rändkinode tööd ja andis välja korraldusi, mille järgi rahvamaju ja koolimaju antakse tasuta kasutada kinoetenduste korraldamiseks. Rändkinojuhatajatele tehti ülesandeks töötada käsikäes rahvamajajuhataja või kooli-juhatajaga. Et teha rändkino kõigile töötajatele

1. "Sirp ja Vasar" nr. 31, 4. august 1945. a., lk. 8

kättesaadavaks, määrati rändkinoetenduste piletid odava-
ma hinnaga kui linnakinodes.¹

1944.a. 1. detsembriks suudeti käiku lasta
6 rändkino. See arv aga suurenes 1945.a. esimeste kuude
jooksul pidevalt. 1. veebruariks tegutses 10 rändkino,
1. märtsiks- 12 ja 1. aprilliks oli registreeritud vabarii-
gis juba 15 rändkino.² Need esimesed rändkinod saavutasid
oma töös küllaltki häid tulemusi. Nii täitis Tartumaa
rändkino 1945.a. märtsikuu plaani 348 %-lt Harjumaa
rändkino nr. 1- 237 %-lt, Võrumaa rändkino - 232%-lt. jne³

Tegelikult oli rändkinosid vabariigis veel liiga vähe,
et rahuldada kogu maaelanikkonda kinoga, kuid esimesed
sammud selles suunas olid tehtud. Kogu järgneva töö ees-
märgiks oli jõuda selleni, et kogu meie vabariigis ei
leiduks kohta, kuhu ei ulatuks kino oma kasvatava mõjuga.

Olles vaadelnud vabariigi kinovõrgu taastamiseks
teostatud pingelist tööd, võime teha juba esialgseid
kokkuvõtteid saavutustest. Kümne kuu jooksul, s.o. 1944.a.
oktoobrist kuni 1945.a. augustini, oli Eesti NSV Kino-
fikatsiooni Valitsuse kinovõrk taastatud sellisel määral,
et kinovõrku kuulus 52 kino. Sellest arvust oli linna-
kinosid 25, maakinosid 5, rändkinosid 16 ja käitisekinosid
6.⁴ 1945.a. lõpuks kinode arv veelgi tõusis, esmajoones
rändkinode osas.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 12, 30. detsember 1944, lk. 8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 14, 7. aprill 1945.a., lk. 8

3. sealsamas, lk. 8

4. "Sirp ja Vasar" nr. 34, 25. august 1945.a., lk. 8

Seda oli võimalik seetõttu, et meie vabariigi kinovõrk sai abi vennasvabariikidelt rändkinode sisseseadete osas. Need sisseseaded jaotati maakondade vahel, kus seni oli rändkinosid arvuliselt vähem, nagu Järva-, Pärnu- ja Virumaa. Nii loodi septembrikuus juurde 5 rändkino.¹ Sellele lisandus veel lo uut rändkino tänu aparaatidele, mis saabusid Moskvast.² Lõplikult moodustati aasta lõpuks seega 31 rändkino.

Kinematograafia edukamaks arendamiseks Eesti NSV-s organiseeriti 25. juulil 1946. a. kinematograafia Ministeerium, kelle tööle üleliidulised kinoorganisatsioonid osutasid pidevalt suurt abi.³

Uue organi loomine võimaldas paremini meie vabariigi kinovõrku teastada ja edasi laiendada. Nagu selgus Eesti NSV Kinofikatsiooni Valitsuse juhataja sõnavõtust oli 1946 aastaks vabariigis 31 linnakino ja 10 maakino.⁴ Kui siia juurde arvestada veel rändkinod, siis 1946. aastaks oli sõjajärgse tase kinoseadiste üldarvu mõttes ületatud. Kuid siin tuleb pidada silmas seda, et 1940/41. a. arvestatud 61 kino olid kõik statsionaarsed, kinod, meil oli aga selliseid kinosid 1946. a. ainult 41. Seega selles osas polnud veel saavutatud sõjajärgset olukorda,

Sõjajärgse viisaastaku järgnevatel aastatel jätkus vabariigi kinovõrgu taastamine ja selle laiendamine.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 34, 25. august 1945. a. lk. 8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 50, 15. detsember 1945. a., lk. 8

3. Eesti NSV Teataja nr. 40 art. 333, 15. august 1946, lk. 670

4. "Sirp ja Vasar" nr. 51, 21. detsember 1946. a., lk. 5

1947.a. 1.oktoobriks nähti ette Eesti NSV kinovõrgu suurendamine lo7-le kinoseadisele, millega oleks täidetud sõjajärgsest viisaastaku plaanist 57,8 %, sellest arvust pidi statsionaarseid kinosid olema 52 (viisaastaku plaanist 71,2 %) ja rändkinosid 55 (viisaastaku plaanist 49,1 %).¹

Kinovõrgu laiendamist neil aastail tõestab veel see, et iga aastaga võttis osa üleliidulistest kinoseadiste ülevaatusel meie vabariigis ikka rohkem kinoseadmeid. Nii 1948.a. võttis ülevaatusel osa 125 kinoseadist², 1949.a. juba 171.³

Üldkokkuvõttes saavutati Nõukogude Eestis sõjajärgsel aastail tähelepanuväärseid tulemusi kinovõrgu taastamisel ja laiendamisel. Kui enne sõda, s.o. 1941.a. Eesti NSV-s töötas ainult 61 kinoseadist,⁴ siis 1950.a. loeti meie vabariigis 91 statsionaarset ja 116 rändkino.⁵ Tunduvalt oli kasvanud maa-elanikkonda teenindavate kinoseadiste hulk. 1950 aastaks oli maal 116 kinoseadist, kuna 1945.a. oli neid 40.⁶ Eesti NSV kinovõrk võrreldes kodanliku Eestiga oli kasvanud kolm ja pool korda.⁷

Sõjajärgsel perioodil oli tehtud suurt tööd saksa fašistlike okupantide poolt purustatud kinoteatrite taastamisel ja uute ehitamisel. Uus kinoteater ehitati põlevkivibasseini keskusse Kohtla-Järvele. Tartu Riikliku Ülikooli juures avati uus kino, kus peale kunstiliste filmide demonstreeriti ka õppe- ja populaarteaduslikke filme üliõpilastele.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 27, 5. juuli 1947., lk. 4

2. "Sirp ja Vasar" nr. 44, 30. oktoober 1948.a., lk. 8

3. "Sirp ja Vasar" nr. 52, 24. detsember 1949 lk. 8

4. "Sirp ja Vasar" nr. 35, 2. november 1950.a., lk. 1

5. Eesti NSV rahvamajandus. Statistiline kogumik. Tallinn 1957

6. sealsamas

7. "Sirp ja Vasar" nr. 29, 21. juuli 1951.a., lk. 8

Sillamäel avati uus kino 150 istekohaga, samuti avati statsionaarsed kinod Kukrusel, Jõhvis ja Raplas. Suurejoonelised plaanid kinoteatrite ehitamise kohta aga Tallinna ja Tartu, jäid paberile; kuigi Arhitektuuri Valitsuse Projekteerimise ja Planeerimise osakond oli valmistanud kavandid uute kinohoonete püstitamiseks. See puudujääk likvideeriti alles viiendal viisaastakul, mille jooksul nii Tallinn kui ka Tartu said uued kinoteatrid.

Saavutuste hulka, mis aitas vabariigi kinovõrku taastada, tuleb lugeda ka kinomehaanikute kooli taasasutamist 1945.a., millega kindlustati vabariigi kinovõrk vajalike spetsialistidega. Asutamise aastal andis kool kaks lendu, kusjuures ühe lennu moodustas 25 inimest. Vastavalt vajadusele lasti mõnel aastal välja 3-4 lendu.

*

Olles vaadelnud ENSV kinovõrgu taastamist ja edaspidist laiendamist, pööraksime nüüd tähelepanu mõningatele saavutustele ja puudustele vabariigi kinovõrgu töös sõjajärgsel viisaastakul.

1946.a. 19. detsembril toimus kinofikatsiooni alal töötajate vabariiklik nõupidamine, millest võtsid osa maakondlike osakondade juhatajad ja kõigi kinoteatrite direktorid. Nõupidamise avasõnas ENSV kinematograafia-minister A. Kaadik märkis, et sõjajärgse viisaastaku esimese aasta jooksul oli vabariigi kinovõrk töötanud edukalt. 11 kuuga täideti aastaplaan 125 %-lt.¹

1. "Sirp ja Vasar" nr. 51, 21. detsember 1946.a. lk. 5

Järgnevatest sõnavõttudest aga selgus, et see plaani täitmine pole saavutatud kõigi vabariigi kinode arvel. Eesti NSV Kinofikatsiooni Valitsuse juhataja V. Riis tõi esile selles osas puudused. Ta märkis, et 31-st linnakino-teatrist ei olnud plaani täitnud 13 ning lo-st maakinost 4. Rändkinode alal oli ainult Järvamaa osakond 11 kuuga täitnud aastaplaani 132,9 %-lt, teisena Pärnumaa osakond.¹

Põhjusteks, mis tingisid sellise plaani mittetäitmise osa kinodel, oli puudulik töö organiseerimine ja juhtimine kohtadel. Rändkinode osas esines 9 kuu jooksul 29 seisu-päeva.² See oli põhjustatud eelkõige 1) aparatuuride remondist, 2) tagavaraosade puudusest ning 3) kiiüdi mitte-saamisest.

1947.a. kinovõrk saavutas teatavat edu viie esimese kuu jooksul võrreldes läinud aasta sama ajaga. Seansside arv oli tõusnud 27,3 % ning kinokülastajate arv 11,7 % võrra.³ Eriti edukalt oli viie kuuplaani külastajate osas täitnud Harjumaa osakond - 146,4 %-lt.⁴ Üle vabariigi aga kinovõrgu kogu aastaplaan jäi täitmata, mistõttu tekkis suur ja tõsine võlgnevus, kuna kinovõrk on isemajandav ettevõtte. 1947.a. plaan täideti seansside osas 107,5 %-lt, külastajate osas 98,7 %-lt ja brutotulu osas 95,8 %-lt.⁵ Tallinna kinodest ületasid oma plaani ainult kinoteatrid "Oktoober" ja "Pioneer", maakondadest Harju ja Tartumaa,

1. "Sirp ja Vasar" nr. 51, 21. detsember 1946.a., lk. 5

2. "Sirp ja Vasar" nr. 51, 21. detsember 1946.a., lk. 5

3. "Sirp ja Vasar" nr. 27, 5. juuli 1947.a., lk. 4

4. sealsamas, lk. 4

5. sealsamas lk. 4

aga ülejäänud kaheksa maakonda ei suutnud endale võetud ülesandega tulla toime, kusjuures Valga-, Saare- ja Läänemaa osas oli puudujääk kõige suurem.

Ka 1948.a. kinovõrgu aastaplaani täitmise osas esinesid puudused. Nii täideti plaan küllastajate osas ainult 95 %-lt ja brutotulu osas 92 %-lt,¹ kuigi mõnes kuus saavutati hinnatavaid tulemusi, nagu see esines septembrikuus, millal ENSV kinovõrk tuli eksploatatsiooniplaani täitmises liiduvabariikide seas esikohale.² Kuid oktoobrikuus langesid tulemused märksa ning põhjustas üldkokkuvõttes aastaplaani mittetäitmise.

11. ja 12. novembril 1948.a. toimunud ülevabariiklikul kinoaktiivi nõupidamisel toodi esile rida puudusi, mis olid takistuseks plaani täitmisel. Sõnavõttudest selgus, et üheks rändkino eduka töö pidurdajaks maakondades, eriti Järva-, Pärnu- ja Virumaal oli ebakorrapärane elektri valgustuse saamine. Nii ei töötanud Türi kino elektrivoolu puudumise tõttu 1.-4. novembrini, seansid jäid pooleli 5., 6 ja 7. novembril.³ Samasugused juhtumid esinesid ka Pärnu ja Rakvere kinodes. Kahjuks kinovõrgu tööle tulib samuti see, et filme ei demonstreerita tehniliselt hästi, eriti maal, aga ka mõnes Tallinna kinos ning ei teostata küllaldaselt filmide reklaamimist filmilaenukaskontori ja kinoteatrite poolt. Mõnedes maakondades esineb rändkinode aparatuuri avariijuhtumeid, mis kõneleb kinomehaaniku lohakusest ja

1. "Sirp ja Vasar" nr. 5, 29. jaanuar 1949.a. lk. 8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 47, 20. november 1948.a. lk. 7

3. "Sirp ja Vasar" nr. 47, 20. november 1948.a. lk. 7

ja aparatuuri halvast tehnilisest hooldamisest,¹

1950.a. nõupidamisel heideti ette Jõhvi kinofikatsiooni osakonna rändkinodele seda, et need jätavad üksikud kaevandused hoopis küllastamata ega vii läbi kinokülastajate hulgas kultuurilis-massilist tööd.²

Ebarahuldava töö peamiseks põhjuseks vabariigi kino-võrgus olid puudujärgid, mis esinesid rändkinode osas. Puudused olid siin kaheksugused: ühed, mis olid tingitud rändkinomehaanikute eneste halvast tööst ja teised, mis ei olenenud otseselt neist, kuid siiski pidurdaksid edukat tööd, nagu bensiini puudus, halvasti välja töötatud marsruudiplaanid, mõnede rahvamaja juhatajate vastutulematus ruumide saamisel, Filmilaenukontori poolt kulunud ja sageli ilma eestikeelse tekstita filmilintide laenutamine jne.

Rändkino edukas töö olenes palju kinomehaanikust, kes ei kujutanud endast ainult tehnilist töötajat, vaid kõigepealt agitaator-propagandisti, marksistlik-leninlike ideede propageerijat maelanikkonna hulgas. Need rändkinomehaanikud, kes võtsid oma tööd agitaatoritööna ning olid nõudlikud enese vastu, suutsid ülesandeid edukalt täita. Sellised olid rändkinomehaanikud Kaljo Kuiv (Harjumaa), Rudolf Nestra (Harjumaa), Naskali (Võrumaa) jt. kes pidevalt täitsid aastaplaani ja olid kolhoositalurahva poolt oodatud külalised.

Kahjuks ei moodustanud need eesrindlased

-
1. "Sirp ja Vasar" nr. 47, 20. novembr 1948.a. lk. 7
 2. "Sirp ja Vasar" nr. 27, 8. juuli 1950.a. lk. 8

veel vabariigi kinovõrgus enamust. Mitmes rajoonis leidus selliseid rändkinomehaanikuid, kes rikkusid töödistsipliini, viisid läbi etendusi madalal tehnilisel tasemel, hilinesid sageli seansside algusega, rikkusid omavoliliselt märksruuti hoõlitsesid lohakalt neile usaldatud seadmete eest jne. Distsipliini puuduse tõttu esines väga inetuid juhtumeid, nagu 1950.a. aprillis Läänemaal Velise vallakooli ruumis, kus rändkino nr. 4 juhataja Urm skandaalitses joobnud olekus.¹ Selliseid juhtumeid esines sageli.

Hea niisuguste kinomehaanikute süü tõttu jäid plaanid täitmata nii seansside kui ka kinokülastajate osas. See tähendas seda, et paljudel kolhoosnikel, sovhooside ja MTJ-töötajatel jäi nägemata rida kõrge ideelis-kunstilise tasemega nõukogude filme.

Kuid eelnevast ei või teha järeldust nagu oleksid meie vabariigi kinovõrgus esinenud ainult puudused. Nii see tegelikult ei olnud, Esines ka rohkesti saavutusi. Seda kinnitab järgnev tabel, mis näitab kinokülastajate arvu aastas.

	1945	1950
Külastajate arv Kultuuri- ministeeriumi kinodes aastas (tuhandetes)	4396	6952
neist:		
linnades ja linna- tüüpi alevites	3912	5445
maal	484	1507

¹ "Sirp ja Vasar" nr. 35, 2. novembril 1950, lk. 4
² Eesti NSV rahvamajandus. Statistiline kogumik

Toodust selgus, et iga aastaga oli suurenenud kinokülastajate arv, mis on suureks saavutuseks kinovõrgu töös.

ENSV kinovõrgu saavutustest sõjajärgseil aastail annavad ülevaate ka sotsialistliku võistluse tulemused, mille vaatamisele me nüüd asumegi.

*

Kinovõrgu töö parandamisele ja üldse elanikkonna kultuursemale teenindamisele aitas kaasa sotsialistliku võistluse organiseerimine.

Sotsialistlikku võistlust organiseeriti meie vabariigi kinovõrgus mitmel kujul: esiteks kinoteatrite või rändkinode vahel, teiseks kogu vabariigi kinovõrgu ulatuses. Need polnud aga ainukesed sotsialistliku võistluse vormid. Palju suuremaid nõudeid esitati neil puhkudel, kui ENSV kinovõrk võttis osa üleliidulises ulatuses alustatud sotsialistlikust võistlusest. Sel juhul võistlesid omavahel kõik NSV Liidu kinofikatsiooni valitsused. Selle kõrval esines veel sotsialistlik võistlus meie kinovõrgu ja mõne teise liiduvabariigi kinovõrgu vahel.

Sotsialistliku võistluse kohta võiks tuua rohkesti näiteid.

Nii olid 1. maist - 31. augustini 1945. a. sotsialistlikus võistluses Tallinna kinode aparaadiruumide kollektiivid. ¹ Võistluse eesmärgiks oli saavutada pildi ühtlus, heli õigeaegne reguleerimine, kirjade kontakt pildi näitamisel jne. Vastutusrikkad ülesanded, nagu kindlustada

¹. "Sirp ja Vasar" nr. 16, 21. aprill 1945. a. lk. 8.

kinovõrgu plaani täitmine, teostada kokkuhoidu kuludes, parandada filmi näitamisel esinevaid vigu, vähendada filmikoopia kulumist, arendada oma kaadrite poliitilis-hariduslikku taset, esitasid vastastikku üksteisele sotsialistlikku võistlust alustanud kinofikatsiooni valitsuse Valgamaa ja Võrumaa osakonnad.¹

1946.a. alustasid sotsialistlikku võistlust Viljandi-Tartu-, Viru ja Järvamaa Kinofikatsiooni Valitsuse osakonnad,² et saavutada paremaid töötulemusi ning täita aastaplaan edukalt.²

1947.a. oli ENSV kinovõrk kaasa tõmmatud sotsialistlikku võistlusse Leedu NSV ja Moskva oblasti kinofikatsiooni ja filmilaentustöötajate vahel.³ Võistluse käigus kohustuti täitma riiklikku kinovõrgu arendamise 1947.a. plaani ennetähtaegselt 1.oktoobriks ning eksploatatsiooni plaani seansside osas 7.novembriks ja külastajate osas 5.detsembriks.

Eelpooltõdetud sotsialistliku võistluse vormidele lisandus veel iga-aastane üleliiduline sotsialistlik võistlus liiduvabariikide kinofikatsiooni valitsuste vahel ehk nn. üleliiduline kinoseadiste ülevaatus. Selliste ülevaatusete eesmärgiks oli parandada elanikkonna kinoalast teenindamist, selgitada välja parimad kinoteatrid, rändkinod, maakondlikud osakonnad ja kinoremonttökojad. Ühtlasi taheti nende ülevaatusete organiseerimisega tõsta kinotöötajate omavahelist sotsialistliku võistluse taset ja

1. "Sirp ja Vasar" nr. 9, 3.märts 1945.a., lk.8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 51, 21.detsember 1946.a., lk. 5

3. "Sirp ja Vasar" nr. 27, 5.juuli 1947.a., lk.4

ja juhtida senisest veelgi ulatuslikumalt laiade rahvahulkade ja ajakirjanduse tähelepanu kinoteatrite ja rändkinode tööle.

Üleliidulise kinoseadiste ülevaatuse konkurssidest võtsid osa tavaliselt kõik linna- ja maakinoteatrid, kõik rändkinod, maakondlikud kinofikatsiooniosakonnad ja kinoremondipunktid.

Ülevaatuse korraldamiseks moodustati kohtadel vastavad komisjonid, mille koosseisu kuulusid liidu-vabariikides liiduvabariigi kinematograafiaminister juhatajana ja liikmetena esindajad ministeeriumi tehnikaosakonnast, ELKNU-st, ENSV Haridus- ja Kunstiteaduste A/Ü vabariiklikust komiteest, ENSV Kultuurhariduslike Asutuste Komiteest, ENSV Põllumajandusministeeriumist ja Eesti Vabariikliku Filmikontori juhataja. Maakondades kuulus komisjoni koosseisu esimehena maakondliku kinofikatsiooniosakonna juhataja ja liikmetena eelpoolloetletud asutuste ja organisatsioonide esindajad.

Üleliidulise sotsialistliku võistluse käigus saavutas ENSV Kinofikatsiooni Valitsus märkimisväärseid tulemusi. 1945.a. veebruarikuu kokkuvõttele tuli ENSV Kinofikatsiooni Valitsus linna kinovõrgu alal 106,7% kaheteistkümnendale kohale NSV Liidu 61-st kinofikatsiooniosakonnast, maakondade alal aga saavutati üleliidulises ulatuses esimene koht.¹

1. "Sirp ja Vasar" nr. 15, 14 aprill 1945.a., lk. 8

1947.a. juunist septembrini toimunud ülevaatuses võttis ENSV kinovõrk osa 85 kinoseadisega ja saavutas üleliidulises ulatuses häid tulemusi: 34 % võistlusest osavõtjaist täitis konkursi nõudlikud tingimused ning lõpptulemusena saavutati 4 rahalist preemiat ja 25^x aukirja.¹

1948.a. 15.septembrist - 1.detsembrini korraldatud kinoseadiste ülevaatus läks lahku eelnevatest mitmes punttis, kuna selle ülevaatuses käigus, esiteks: pandi suuremat rõhku filmi demonstreerimisele kvaliteedi tõstmisele, filmide säilitamisele ja heliülekanne korralikkusele; teiseks: võtsid konkursist osa esmakordselt maakondlikud kinofikatsiooni osakonnad ja kinoremondipunktid. Ülevaatuses septembrikuu kokkuvõttele tuli ENSV kinovõrk eksploatatsiooni plaani täitmisel liiduvabariikide seas esikohale.²

1949.a. 1.juunist- 30 septembrini toimunud ülevaatuses tulemused polnud sugugi halvemad. ENSV kinoseadmeile määrati 6 rahalist preemiat MSV Liidu Kinematograafiaministeeriumi ja Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu poolt. Meie rändkinodest tunnustati 2 preemia vääriliseks (1500 rubla) ENSV Kinematograafiaministeeriumi Harjumaa Kinofikatsiooni osakonna rändkino nr. 8 (juhataja Kalju Kuiv). 3 preemia (1000 rbl.) määrati sama osakonna rändkinole nr. 13 (juhataja Rudolf Nestra),

1. "Sirp ja Vasar" nr. 38, 18. september 1948.a., lk. 7

x "Sirp ja Vasar" nr. 13, 27. märts 1948.a. andmeil

2. "Sirp ja Vasar" nr. 47, 20. november 1948.a. lk. 7
29 aukirja

kes teenindas ülevaatuse perioodil 8935 kinokülastajat, täites plaani 135,1 %-selt.¹

Sotsialistliku võistluse esinemine, ükskõik siis millisel viisil, aitas palju kaasa meie vabariigi kinovõrgu töö parandamisele. Võistluse tingimused said igale osavõtjale kohustuslikuks, kusjuures eelkõige esitati sellised nõudmised, mis aitasid kaasa kinokülastajate kultuurse teenindamise kindlustamisele.

✱

Nõukogude kino ei ole ainult meelelahutuseks, vaid eelkõige laiade rahvahulkade kommunistliku kasvatusvahendiks. Selle vastutusrikka ülesande edukaks lahendamiseks on vähe sellest, et kino pakub meie vaatajaskonnale kõrge kunstilise väärtusega filme, vaid kino peab oma ekraani kaudu tooma vaatajaskonnale ette ka mineviku ja kaasaja tähtsamad sündmused, andes neile sündmustele õige hinnangu. Samuti peab kino tähistama mitmesuguseid tähtpäevi meie riigis ning korraldama erineva temaatikaga kinofestivale, mis annaksid ulatusliku ülevaate mitmesugustele küsimustele.

Nõukogude Eesti kino oma tegevuse algusest peale on silmaspidanud neid kinole esitatud nõudmisi ning teinud kõik nende täitmiseks. Kinod on igal aastal tähistanud pidulikult Oktoobrirevolutsiooni, Nõukogude Armees aastapäeva, ENSV sünni-aastapäeva ja teisi tähtpäevi, samuti võtnud osa valimiskampaania teostamisest kõigil seni esinenud valimistel.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 52, 24. detsember 1949. a. lk. 8

Selle kohta võiks tuua rohkesti fakte.

Veel siis, kui käisid lahingud Suures Isamaasõjas, pühitses kogu Nõukogude Liit, seal hõlgas ka ENSV, Oktoobrirevolutsiooni 27^{ndat} aastapäeva. Oktoobripidustuste puhul oli vabariigi kinodes repertuaar päevakohane. Tallinnas ja teistes vabariigi linnades linastati Oktoobrirevolutsiooni ja Suure Isamaasõja sündmusi kajastavaid filme, nagu "Eenin 1918.a.", "Tsaritsõni kaitsmine", "Kaks võitlejat", "Leningrad võitluses", "Stalingrad" jt.

1945.a. Nõukogude Armeepäeva tähistamiseks tõmmati kaasa kõik riikliku kinovõrgu kinod. kus peale filmide demonstreerimist korraldati mitmesuguseid huvitavaid ettekandeid. Lisaks sellele korraldati kinodes Nõukogude Armeepäeva eelpäevadel punaarmeelastele tasuta erietendusid.¹

Suur osa oli kinodel täita valimiste puhul. Valimiskampaania ajal korraldati tööd kinodes erivormides filmifestivalid, film-loosungite ja plakatite näitamine kinoetendustel, etenduste andmine agitatsioonipunktides ning valimiseelseil koosolekuil, korraldati kinode ooteruumides vestlusi, loenguid, pandi välja näitlikku agitatsioonimaterjale valimiste läbiviimise küsimuste kohta, maale saadeti loosungitega kaunistatud ja agitatsioonimaterjalidega varustatud agitatsiooni-rändkinoautod jne. Filmid mis tulid demonstreerimisele agitpunktides ja

1. "Sirp ja Vasar nr. 7, 17. veebruar 1945.a., lk. 8

valimiseelseil koosolekuil pidid kuuluma nõukogude kino-
 kunsti silmapaistvamate teoste hulka, milles olid jäädvusta-
 tud kompartei juhtide kujud, filmid, mis kajastasid tööliste
 ja talurahva ajaloolist võitlust võimu eest ("Suur kodanik"),
 "Töötus", Lenin Oktoobri päevil", "Jakov Sverdlov", Baltikumi
 saadik" jt.)

Mitmesuguste tähtpäevade pühitsemine oli sageli
 seotud kinofestivalide korraldamisega. Kui praegu on selliste
 festivalide ülesanded laienenud selles mõttes, et neid ei
 korraldata ainult tähtpäevadega seoses, vaid ka selleks, et
 tutvustada elanikkonda rahvademokraatiamaade ja kapitalistlike
 riikide progressiivse kinokunstiga, siis sõjajärgsel perioo-
 dil korraldati kinofestivale mõne tähtpäeva puhul, Üldiselt
 polnud siis kinofestivalid nii sagedased kui käesoleval ajal,
 kus ei möödu ühtki aastat kui ei korraldata festivale teiste
 maade kinokunstist või põllumajanduslike teemadel.

Ulatuslikumad kinofestivalid olid sõjajärgseil aastail
 need, mis korraldati noortele. Üheks selläseks oli 1945.a.
 20.augustist- 3.septembrini toimunud kinofestival teemal
 "Kommunistlikud noored ja noorsugu töös ja võitluses."¹

Festival korraldati ULKNÜ ja NSVL Kinokomitee ühisel
 korraldusel Nõukogude Liidu linnades, samuti ka Tallinnas.
 Festivali läbiviimiseks rakendati Tallinnas neli kino. Enne
 seansside algust esinesid sõnavõttudega lektorid- ELKNÜ
 liikmed, kes oma kõnedes käsitlesid kommunistlike noorte
 ülesandeid eelseisvas taastamistöös ning tunnustavalt
 rõhutasid nende teeneid Suures Isamaasõjas.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 35, 1.september 1945.a., lk.1

"Sirp ja Vasar" nr. 31, 4.august 1945.a., järgi "Kommu-
 nistlike noorsugu võitluses ja töös".

Demonstreeriti selliseid filme, nagu "See oli Donbassis", "Aleksander Pokrõškin", "Armas Mašake", "Elas kord tütarlaps", "Zoja" jt.

Kirjeldatud kinofestival oli korraldatud üleliidulises ulatuses. Esines aga selliseid festivale, mis korraldati ainult meie vabariigi kinovõrgu poolt. Üks selline oli 1946.a. noorsoole korraldatud kinofestival NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste tähistamiseks.

Omapärane kinofestival korraldati ENSV Kinematograafia Ministeeriumi poolt 1948.a. 20.-24.detsembrini EK(b)P V kongressi auks.¹ Selle omapärasus seisnes selles, et viie päeva jooksul demonstreeriti vahelduva kavaga ainult Nõukogude Eesti filmitoodangut. Festivali kahel esimesel päeval demonstreeriti eesti kunstilist suurfilmi "Elu tsitadellis" eesti ja vene keelset dublaaži, 23.detsembril näidati eesti esimest kuuest osast koosnevat dokumetaalfilmi "Nõukogude Eesti", mis oli pidevalt ringlennud Nõukogude Liidu ekraanil. Festivali neljas päev oli pühendatud Eesti XII üldlaulupeo värvilisele muusikalisdokumentaalfilmile "Laulev rahvas" ja festivali viimasel päeval linastati neli uuemat lühifilmi: kaheosaline dokumentaalfilm Eesti esimesest kolhoosist "Uut elu rajamas", siis dokumentaalfilm põlevkivitööstusest "Eesti põlevkivi", spordifilm "Kalevite hõim" ja eeskava viimasena dokumentaalfilm Saimenimelisest miljonärkolhoosist "Eesti kolhoos Gruusias".

11. "Sirp ja Vasar" nr. 51.18.detsembril 1948.a., lk.8

Kokkuvõttes võib märkida, et ENSV kinovõrgus oli ära tehtud suur töö. Raskustest hoolimata suudeti taastada kinovõrk ning seda edasi laiendada. Seal, kus ei olnud võimalik asutada statsionaarseid kinosid, organiseeriti rändkinod, mille kaudu läks kinokunst laiadesse rahvahulkadesse. 1950. a. lõpuks pletas rändkinode arv meie vabariigis statsionaarsete kinode arvu. Lahendati ka noortekino küsimus. Esimesel Nõukogude võimu aastal töötas noorsoo jaoks Tallinnas eraldi laste- ja noorsookino,¹ mille ruumid aga sõjakeerises hävinesid. Ruumide kitsikuse tõttu ei olnud võimalik siin sõjaeelset olukorda taastada, kuid see ei tähendanud seda, et küsimust ei lahendatud. Noorte jaoks määrati eriseanssid päeval, enne kinode tavalise tööpäeva algust, kusjuures soodustati igati kollektiivset kinokülastamist. Seda ei teostatud ainult Tallinnas, vaid kõigi vabariigi statsionaarsetes kinodes ning võimaluse korral ka rändkinodes.

Kinovõrgu töös esinevatest saavutustest kõnelevad ka edukad tulemused sotsialistlikus võistluses, kus meie kinovõrk sai korduvalt üleliidulise tunnustuse osaliseks.

Kuid vabariigi kinoalase töö positiivsete külgede kõrval esines ka suuri puudusi, eriti elanikkonna kultuurilise teenindamise osas. Ebarahuldava töö peamiseks põhuseks selles osas oli kinovõrgu hõrk organisatsioonilis-majanduslik juhtimine ENSV Kinematograafiaministriumi poolt ning samuti partei, ametiühingute ja

1. "Sirp ja Vasar" nr. 18, 5. mai 1945. a., lk. 8

komsomoliorganisatsioonide vähese tähelepanu^v küsimustele, mis käsitlevad elanikkonna kinoalast teenindamist. Ministeerium ja maakondlikud kinofikatsiooni osakonnad ei teostanud veel vajalikku kontrolli kinoseadiste ja rändkinode töö kvaliteedi üle.¹ Suured puudujäägid esinesid kinomehaanikute poliitilise kasvatustöö osas. Vabariigis töötas 1950.a. andmeil 218 kinomehaanikut ja 106 motoristi,² peamiselt peamiselt kõik noored inimesed, kuid komсомoliorganisatsioonid ei osutanud vajalikku tähelepanu nende ideelis-poliitilise ja kultuurilise taseme tõstmisele.

Kogu järgnev töö meie vabariigis kinovõrgus tuli teostada selles osas, et likvideerida olemasolevad puudused. Samuti tuli hakata ulatuslikumalt asendama kultuurhariduslikku tööd vaatajatega, organiseerida rohkem kinofestivale, kollektiivseid filmide vaatamisi neile järgneva aruteluga. Filmide populariseerimist tuli endisest rohkem teostada, kasutada ulatuslikult kohalikku ajakirjandust, raadiot, plakateid, kuulutusi jne.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 35, 2. november 1950.a. lk. 1

2. "Sirp ja Vasar" nr. 25, 2. november 1950, lk. 1

Nõukogude Eesti kultuuri kiirest arengust ja kasvust sõjajärgseil aastail kõneleb ka Tallinna Kinostuudio uuesti tööle rakendamine.

Tallinna Kinostuudio oli asutatud juba 1940.a. nõukogude võimu esimestel päevadel Eestis ning tegutsenud edukalt. Sõda katkestas järsult edaspidise töö ja kuna ENSV okupeeriti saksa vägede poolt, evakueerus Kinostuudio Nõukogude tagalasse. Seal alustas Tallinna Kinostuudio pärast vaheaega uuesti tööd - 1944.a. jaanuaris Leningradis.¹ Pärast vajalike ruumide hankimist ja sisustamist asus stuudio 1945.a. mais uuesti Tallinna. Sellel perioodil töötas Tallinna Kinostuudios ainult kolme operaatorit: V.Parvel, V.Tomberg ja Leningradi Kinostuudio operaator V. Sevitsõn.² Kinokroonikate helistamine ja monteerimine teimus vastvate vahendite puudumise tõttu esialgu Leningradis. Varsti aga saabus tagasi stuudio käsutusse helifilmi auto, mis sõjapuhkedes oli siit evakueerunud ning see võimaldas juba oma jõududega kinokroonikate loomist.

Eesti NSV kinokunsti arendamiseks avaneisid laialdased võimalused ENSV Kinematograafia Ministeeriumi loomisega. Esmajoones seisis ülesanne rahvusliku kinokunsti ja tööstustehnilise kaadri ettevalmistamises kinole. Selleks tegi ENSV Ministrite Nõukogu

1. Pilt ja Sõna nr. 7, 1948.a.-lk. 17

2. "Sirp ja Vasar" nr. 41, 13.oktoober 1945.a., lk.8

"Nõukogude Eesti" oli film meie vabariigi tänapäevast, uue nõukogude elu ülesehitamisest, mis eesti rahvale avas suurejoonelised tuleviku perspektiivid.

Filmis näeme kuidas Nõukogude Eesti töötajad koos teiste Nõukogude Liidu rahvastega töötavad viisaastaku plaani teostamiseks. Tallinnas filmiti "Voltas" ja Liidutehases nr. 9. põlevkivikaevandusi, taastatud Kreenholmi manufaktuuri.

Filmis näidati igakülgselt meie maa elu. Filmis mööduvad pildid vabariigi sovhoosidest, loomakasvatusefarmidest, põllumajandustehikumist Väimelas.

Film sisaldab ka näiteid Nõukogude Eesti kultuurielust. Filmilindile on jäädvustatud 2. ja 3. vaatus Stalini preemia laureaadi Eugen Kapi ooperist "Tasuleegid" RT "Estonia" lavastuses jne.

Dokumentaalfilmile Eesti sotsialistlikustataaässünest nist määrati kõrge hinnang- esimese järgu Stalini preemia.¹

Film "Nõukogude Eesti" võeti huviga vastu kogu NSV Liidus. Ajalehtedes ja ajakirjades esines selle puhul rohkesti artikleid väga mitmesuguste hinnagutega filmile. Näiteks "Pravda" 13. jaanuari numbrid kirjutab M. Lvov ülevaate filmist ja annab sellele hea hinnangu, öeldes: "Uue dokumentaalfilmi vaieldamatute väärtuste hulka kuulub see, et see on teostatud elava ja paljuski tõeliselt kunstipärase filmiessee vahenditega. Kuid

1. V. Tomberg. Kinematograafia arengust Eesti NSV-s
Tallinn, 1952, lk. 18

veelgi tähtsam on teine moment: selle autoril on õnnestunud tõetruudes, meelde jäävais kujudes anda edasi eesti rahva meeleolud: tema reibast optimismi, tema loovat pere-mehelikku ellusuhtumist, vaba õnnelikku elu kõigi nõukogude rahvaste vennalikus peres...." 1

1947.a. hakkas Tallinna Kinostuudio dubleerima kinostuudio "Lenfilmi" abiga eesti keelde nõukogude kunstilisi filme. 2 Vabariigi töötajail õnnestus nii näha oma emakeeles selliseid silmapaistvaid filme, nagu "Lenin Oktoobris", "Lenin 1918.aastal", "Inimene relvaga" jt.

Uut arenemisjärku tähistavaks sündmuseks eesti rahvusliku kinokunsti arengus oli esimese kunstilise heli-filmi "Elu tsitadellis" loomine 1947.aastal, Stalini preemia laureaadi Eesti NSV rahvakirjaniku August Jakobsoni samanimelise näidendi järgi 3. Film valmis Leningradi Kinostuudio "Lenfilmi" abiga. Filmi pealavastajaks oli H.M. Rappoport, tuntud nõukogude kunstiliste filmide "Professor Mamlok", "Muusikaline lugu" jt. looja. 4

Säärase filmi valmistamine ainuüksi oma jõududega oleks oleks osutunud võimatuks, kuna meil puudusid kõigepealt kogemused. "Lenfilmi" abita oleksime nendeni jõudnud alles pärast rohkeid pettumusi. Ühtlasi puudus meil tehniline baas ja ilma abita oleks vaevalt aastaga jõutud vändata film, mis Leningradi võimalusrohkeis ateljeedes valmis kolme ja poole kuuga.

Film "Elu tsitadellis" kujutas veenvas ja arusaadavas vormis eesti intelligentsi übersündi vabariigi sotsialistliku ümberkujundamise mõjul. Film ilmus ekraanile

1. "Правда" № 12, 13 января 1947 г. стр.3
 2. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн 1956 г. стр.4
 3. sealsamas, lk. 4
 4. "Sirp ja Vasar" nr. 14, 5. aprill 1947 lk. 7

momendil, milhal hakati organiseerima Eestis esimesi kolhoose ja prof. Miilase sõnad filmi lõppkaadrites sellest, et mõne aasta pärast lokkavad meie soode asemel viljakandvad põllud, kõlasid üleskutsena talupoegade ühinemiseks kollektiivseks majapidamiseks.

Nõukogude Eesti film "Elu tsitadellis" dubleeriti vene, läti, leedu, käsahhi ja paljudesse teistesse keeltesse, kusjuures teda demonstreeriti kõigil nõukogude ekraanidel. ^{Film} teenis kogu nõukogude rahva palava tunnustuse ja autasustati Teise järgu Stalini preemiaga.¹

Selle järel loodi 1948.a. esimene täismetraažiline värviline dokumentaalfilm "Laul^u rahvas" P. Kummo stsenaariumi järgi.² Film käsitles XII üldlaulupidu Tallinnas. Senini okid üksikud kinokroonika lõigud sellele teemal eepühendatud, puudus aga terviklik film, pealegi veel värviline.

Filmis näeme pidupäeva ettevalmistusi: rahvalauljate kogunemist Tallinna küll rongidel, laevadel, autodel ja lennukil. Filmis on võtted rahvakunstiõhtust, laulupeost enesest ja vabaõhu etendusest "Lembitu"

1948.a-1950 jooksul andis Tallinna Kinostuudio ka rea lühifilme, nagu "Eesti kolhoos Gruusias", "Uut elu rajamas", "Eesti põlevkivi", "Tee tulevikku", "Taassündinud tehas", "Rahvaloomingu pidupäev" ja "Nõukogude Eesti kalurid".³

Lühifilmid "Uut elu rajamas" (režisöör-operaator Tomberg) ja "Tee tulevikku" (režisöör N. Dolinski ja V. Parvel operaator V. Parvel) kujutavad eesti küla ajalooleist

1. "Sirp ja Vasar" nr. 15, 10. aprill 1948.a. lk. 1

2. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн 1956 г.

3. sealsamas, lk. 5-8

ümberkujundamist, kolhoosikorra tekkimist ja arenemist vabariigis. Esimeses filmis jutustatakse eesti esimestest kolhoosidest: Saaremaa Viktor Kingissepa- nimelisest kolhoosist ja Võrumaa akadeemik Viljamsi- nimelisest kolhoosist. Teises filmis kinokülastaja tutvub loomakasvatuse kolme aasta plaani täitmisega vabariigi põllumajanduses.

Sotsialistliku tööstuse kasvu ja arenemist kajastavad lühifilmid "Eesti põlevkivi" (režisöör A. Juhkam, operaator K. Märskä) ja "Taassündinud tehas" (režissöör-operaator V. Tomberg). Näidates filmis "Eesti põlevkivi" kaas-aegsest tootmistehnikast ole varju jäetud tehnika käsütajaid, töötavaid inimesi. Film on heaks ja huvitavaks ekskurssiooniks meie iga päevaga kasvavasse ja laienevasse põlevkivitööstusse. Lühifilm "Taassündinud tehas" on kinokujutus "Volta" tehasest Tallinnas ning valmistati tehase 50-aasta juubeli puhul.

1950. a. loodud dokumentaalfilmis "Rahvaloomingu pidupäev" (autorid-operaatorid V. Parvel ja S. Školnikov) oli pühendatud meie vabariigi kultuurisaavutustele.

Noorte kalurikolhooside elule ja töö kujundamisele Eestis pühendati lühifilm "Nõukogude Eesti kalurid" (U. Amurski stsenaarium, režissöör N. Dolinski, operaator K. Märskä). Filmis jutustatakse eesti kalurite suurepärasest töösaavutustest sotsialistlike kohustuste täitmisel.

Kolmele Tallinna Kinostudio poolt toodetud lühifilmile: "Eesti kolhoos Gruusias", "Uut elu rajamas" ja "Eesti põlevkivi" ^{määrati} saavutasid Eesti NSV Ministrite Nõukogu preemia.¹

Kinotoodangu kõrge ideelis-kunstilise taseme üheks näitajaks oli filmide pääsemine mitte ainult kohalikule, vaid ka üleliidulisele ekraanile. Lühifilmid "Tee tulevikku" ja "Rahvaloomingu pidupäev" dubleeriti läti, leedu keelde, lühifilm "Uut elu rajamas" aga dubleeriti kuude keelde ja seda demonstreeriti Läti, Leedu, Moldaavia, Karjala-Soome, NSV, Lääne-Ukraina ja Lääne-Valgevene ekraanidel.¹

Suureks sündmuseks oli Tallinna Kinostudio loomingulise kollektiivi töös värvilise metraažilise filmi "Nõukogude Eesti" (I. Batselisa, režissöörid V. Tomberg ja I. Hindin, operaatorid V. Parvel ja S. Školnikov, helilooja V. Reiman) loomine 1950. a.² Film pühendati vabariigi X aastapäevale ja kajastas meie vabariigi elu ja saavutusi sõjajärgse viisaastaku lõpul. Filmis näidatakse nelja aasta jooksul toimunud sügavad muudatused vabariigi tööstuses, põllumajanduses, teaduse ja kultuuri alal. Filmis on näidatud ka maailma esimest põlevkivi-gaasi tootmise tehast Kohtla-Järvel. Film lõpeb töötajate demonstratsiooniga vabariigi X aastapäeva auks ja traditsioonilise laulupeoga.

Värvilise filmi "Nõukogude Eesti" loomine on tõsiseks katseks meie kinematograafiatidele, kellel tuli astuda võistlusse Nõukogude Liidu dokumentaal-kinematograafia parimate meistritega. Film sai Stalini preemia osaliseks ja näidati rahvusvahelisel kinofestivalil prantsuse linnas Canne'is koos teiste nõukogude filmidega. Film sai Canne'is "Eripreemia".³

1. V. Tomberg. Kinematograafia arengust Eesti NSV-s, Tallinn 1952. a. lk. 18

2. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн 1956 г. стр. 7

3. V. Tomberg. Kinematograafia arengust Eesti NSV-s, Tallinn 1952, lk. 19

Kokkuvõtvalt võib märkida, et Tallinna Kinostuudio on saavutanud küllaltki suuri tulemusi esimese sõja-järgse viisaastaku jooksul.

Kui 1945.a. oli Tallinna Kinostuudiol võimalik lasta ekraanile ainult 16 kinoringvaadet Leningradi Kinokröonika Stuudio kaasabil, siis 1946.a. jõuti stuudio organisatsiooniga niikaugemale, et suudeti juba omal jõul valmistada 24 ringvaadet. 1947.a. tõusis ringvaadete arv 32-le ja 1948.a. lasti plaani kohaselt ekraanile igal kuul 3 ringvaadet s.t. 36 ringvaadet aasta jooksul.¹ See tulemus jäi püsima kõikidel järgnevatel aastatel.

Üle 30 % ringvaadetest oli pühendatud meie vabariigi tööstuse parematele töötajatele ja eesrindlastele. Tõsist tähelepanu osutati ka talurahva elule ja tööle, kuid suhteliselt vähe oli filmilinte vabariigi kultuurielust.²

Nõukogude Eesti kinokunsti pidevast arengust kõnelevad täismetraaziliste dokumentaalfilmide "Nõukogude Eesti", kunstilise filmi "Elu tsitadellis", värvilise dokumentaalfilmi "Laulev rahvas" ja rea lühifilmide loomine.

Need saavutused ei tähendanud seda, et Eesti kinematograafias ei esine puudusi, kuid tänu vennasvabariikide abile ja Nõukogude Valitsuse hoolitsusele, suudeti neist puudustest üle saada ning edasi arendada vabariigi kinokunsti ja kinofikatsiooni.

1. Sirp ja Vasar", nr. 43, 23. oktoober 1948.a. lk. 3

2. sealsamas, lk. 3

III peatükk

Edusammud Nõukogude Eesti kino arengus viienda viisaastakul (1951-1955)

Käsikäes meie rahva ainelise heaolu ja kultuuriliste nõuete rahuldamisega, on nõukogude valitsus alati pööranud suurt tähelepanu kinole kui laiade masside kasvatamise ja mõjutamise vahendi edasisele arengule. Seda tõendab ^{rad} järjekordselt partei XIX kongressi direktiivid NSV Liidu arendamise viie aasta plaani kohta aastaiks 1951-1955, milles nähti ette kinoteatrite võrgu laiendamine, kinoseadmete arvu suurendamine viisaastaku jooksul umbes 25 % võrra ning väljalastavate filmide arvu suurendamine.¹ Kino kui tähtis ideoloogiline relv pidi aitama populariseerida viienda viisaastaku grandioosseid ülesandeid, innustama ja õhutama nende edukale täitmisele ja ületamisele.

Lähtudes partei XIX kongressi direktiividest hakati Eesti NSV-s nagu teisteski liiduvabariikides ellu viima neid ajaloolisi otsusi nii rahvamajanduses kui ka kultuuri kinematograafia alal.

Elanikkonna parema kinoalase teenindamise kindlustamiseks viidi sellel perioodil läbi kinoteatrite rekonstrueerimine. Vabariigi kinoteatrite projektsiooniruumid ehitati ümber ja laiendati ning varustati kahe projektsiooniaparaadiga, mis võimaldas näidata filme katkestamatult. Mitmed kinoteatrid said mugavad

1. Partei XIX kongressi direktiivid NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaiks 1951-1955
Tallinn 1952, lk. 26

ooteruumid, näiteks ehitati fuajeed juurde kinoteatri-
tesse "Pioneer"¹ ja "Lembitu" Tallinnas ja kinoteatrile
"Võit" Pärnus.

Suurt rõhku pandi uute kinohoonete püstitamisele, eriti rajoonikeskustesse. Nii avati 30. detsembril 1951. a. Vastseliinas kohalik paikkino, mis esialgu alustas tegevust kultuurimaja ruumes.² Esimese filmina demonstreeriti seal Nõukogude Eesti värvilist kunstilist filmi "Valgus Koordis". 1952. a. rikastus põlevkivitööstus Kohtla-Järve uue esinduskinoga "Pobeda"³. 1953. a. 8. augustil anti anti eksploatatsioonile 160 istekohaga kinoteater Keila linnas, mis varustati uusimate nõukogude kino projektoritega.⁴ Sama aasta lõpuks said Tõrva linna töötajad 160 istekohaga kinoteatri, samuti valmis 200 istekohaga kinohoone Jõhvi linnas.⁵ Uus moodne kinohoone püstitati Tallinna. Selle kinoteatri ehitustöödega jõuti lõpule 1955. a.⁶ Kinohoone projekteeriti kahe saaliga, kuna see omab majanduslikke ja eksploatatsioonilisi hüvesid: väheneb personali arv, oote- ja teenindamisruumide suurus, võimaldab seansside ooteaega vähendada jne. Hoone välimus kui ka ruumide sisekujundus jätavad imposantse ja meeldiva mulje. Uus kino varustati kõige moodsamate kinoseadmetega, mis paigutati avaratesse aparatuuriruumidesse. Ehituse juures ilmesid siiski mõningad puudused, peamiselt kinoteenistujate heaolu kindlustamise osas.

1. V. Tomberg. Kinematograafia arengust Eesti NSV-s
Tallinn, 1952, lk. 35

2. "Sirp ja Vasar" nr. 2, 12. jaanuar 1952, lk. 8

3. Pilt ja sõna, nr. 1, 1952, lk. 16

4. "Sirp ja Vasar" nr. 33, 14. august 1953, lk. 8

5. sealsamas lk. 8

6. "Sirp ja Vasar", nr. 24, 17. juuni 1955, lk. 5

Näiteks rieteruum oli väike, kinomehaanikute puhketoal puudus välisvalgustus ning mugavused jne.¹

Ka Tartu linn sai uue 220 istekohaga kinoteatri ("Komsomol").

Uute kinoteatrite ehitamine omas väga suure tähtsuse vabariigi kinovõrgu töö parandamisel kuna see võimaldas korraga teenindada suuremat arvu kinokülastajaid.

Et parandada vabariigi kinovõrgu tööd ka maarajoonide osas, tuli seal¹ asutada uusi rändkinosid ning nõuda rändkinotöötajatelt oma ülesannete paremat täitmist.

Suureks abiks rändkino võrgu töö organiseerimisel oli NSV Liidu vennasvabariikide abi, kust saadi vajaduse korral vastavat tehnilist varustust. Nii saadi 1951.a. septembris Uljanovski Stalini-nimelisest tehasest 11 poolteisetonnilist veomasinat, mis anti üle Põltsamaa, Räpina, Vastseliina, Kuresääre, Elva jt. rajoonide kinofikatsiooni osakondadele.² See võimaldas neis rajoonides uute rändkinode käikulaskmist.

Kujuka pildi Eesti NSV riikliku kinovõrgu laiendamisest, nii statsionaarsete kui ka rändkinode osas, annavad järgmised arvud: kui 1952.a. kuulus riiklikku kinovõrku 176 kinoseadet, 193.a. - 179³, siis 1955.a. juba 193 kinoseadet.⁴

Vabariikliku kinovõrgu töös saavutatud edusammudest ei anna tunnistust üksnes kinovõrgu laiinemine,

1. "Sirp ja Vasar", nr.24, 17. juuni 1955, lk.5

2. "Sirp ja Vasar" nr. 38, 22. september 1951, lk.8

3. "Sirp ja Vasar" nr.5, 29. jaanuar 1954, lk.2

4. Eesti NSV rahvamajandus. Statistiline kogumik.

Tallinn 1957, lk.282

vaid seda näitab samuti kinovõrgu aastaplaanide edukas täitmine ning üleliidulises sotsialistlikus võistluses saavutatud preemiad.

1952.a. kinovõrgu aastaplaan täideti edukalt - 112,8 %-, millega vabariigi kinovõrk tuli vennasvabariikide hulgas esimesele kohale. Samal aastal saavutati üleliidulises sotsialistlikus võistluses 7 teist ja 6 kolmandat preemiat.¹ Näiteks II üleliidulise preemia said Hiiumaa ja Keila rajooni kinovõrgu kollektiivid 2. kvartali töötulemuste eest ning III preemia määrati Eesti NSV Kinematograafia Ministeeriumi Kinofikatsiooni Valitsusele heade tulemuste eest elanikkonna kinoalasel teenindamisel.² jt. 1953.a., ilmes kinovõrgu aastaplaani täitmisel väike tagasimineku: plaan täideti 104,1 %-lt.³

See oli tingitud sellest, et ainult 22 rajooni kinod täitsid oma plaanid hästi või rahuldavalt (Loksa, Pärnu, Lihula, Kose, Viljandi jt. rajooni kinod), kuna 17 rajooni (Mustvee, Võru, Valga, Rapla, Tapa, Põltsamaa jt.) jäi ^{aastaplaan} maa- elanikkonna teenindamises täitmata.⁴ Kõige edukam aastaplaani täitmisel oli Rärnu Rajooni TSN Täitevkomitee Kultuuriosakonna kinovõrk, mille töötajatele määrati 1953.a. 2. kvartali sotsialistliku võistluse tulemuste põhjal üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu ja NSV Liidu Kultuuriministeeriumi rändpunalipp ning esimene

-
1. "Sirp ja Vasar" nr. 16, 17. aprill 1953, lk. 16
 2. "Sirp ja Vasar" nr. 90, 16. aprill 1955, lk. 2
 3. "Sirp ja Vasar" nr. 5, 29. jaanuar 1954, lk. 2
 4. sealsamas, kl. 2

rahaline preemia.¹ Sama saavutati teistkordselt sama aasta 3.kvartali^s sotsialistliku võistluse tulemuste eest.²

Vabariigi kinovõrgu edukas töö ilmn^{ka} järgnevatel aastatel.

1954.a. kinovõrgu aastaplaan suudeti täita lo7,8 %-lt, kusjuures kinokülastajate arv oli kasvanud vabariigis enam kui ühe miljoni võrra, võrreldes 1953.aastaga.³ Häid tulemusi saavutati sotsialistlikus võistluses 1955.a. 3.kvartalis, millal NSV Liidu kultuuriministri käskkirjaga anti üleliidulised III preemiad Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Kinofikatsiooni ja Filmilaenu- Peavalitsusele (ülem E.Nõu), Vabariiklikule Filmilaenu- kontorile (juhataja A.Vlassov) ja Tallinna kinoteatrile ("Oktoober") (direktor H-Vaindorf).⁴ Teine üleliiduline preemia määrati Jõgeva rajooni kultuuriosakonna kinovõrgu töötajate kollektiivile.⁵

Need saavutused said võimalikuks tänu sellele, et Eesti NSV Kinematograafia Ministeerium võttis ette rea samme elanikkonna kinoalase teenindamise parandamiseks.

Sellel eesmärgil loodi vabariigis teiste liiduvabariikide eeskujul ühiskondlike kinovolinike võrk.⁶ Kinovolinik on kultuur-massilise töö vahetuks teostajaks. Eriti ulatuslikud ülesanded on kinovolinikel maal, kuna seal tuheb kinovolinikel teostada filmide reklaami nii ajalehe kui ka müüri- lehtede kaudu, vestelda isiklikult kinokülastajatega filmide sisust, hoolitseda rändkino edasitoimetamiseks vajaliku transpordi ja kinomehaanikute elu-olustikuliste tingimuste eest jne.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 36, 4. september 1953, lk. 3

2. "Sirp ja Vasar" nr. 52, 25. detsember 1953, lk. 7

3. Öhtuleht nr. 90, 16. aprill 1955, lk. 2

4. "Sirp ja Vasar" nr. 45, 11. november 1955, lk. 7

5. sealsamas, lk. 7

6. "Sirp ja Vasar" nr. 46

Vaadeldava s perioodi üheks eesrindlikumaks kinovolinikuks oli ~~rajoon~~, Aidu raamatukogu juhataja Endel Vari.¹ Tema algatusel hakati koostama valguslehti pealkirja all "Aidu kinopunkti valgusleht nr.", milles kõneldi kolhooside eesrindlastest, nende töö kogemustest, kritiseeritud neid, kes jäid oma tööga teistest maha jne. Väga hästi teostatati reklaami rändkinolle, mille tulemusena tulid Aidu kinopunkti ümbruskonna inimesed 8 km_x kauguselt. Mitme ruutmeetrilised värvilised reklaamplakaid seati üles Abja-Viljandi maantee ristumiskohale ja kohaliku piimatööstuse seinale, mis juba kaugelt teatasid järjekordsest kinoetendusest. Vaatesaali seinale paigutas Endel Vari graafiku kinokülastajate arvu kohta, samuti linastatud filmide nimekirja ning suurest kalendrist võis iga kinokülastaja saada andmeid järgmiste etenduste kohta.²

Selliseid eesrindlikke kinovolinikke oli teisigi, nagu Keila rajooni Vasalemma traktorjaama poliitosakonna ajalehe vastutav sekretär Signe Aavik, Tapa rajooni kaardiväelase kolhoosi kinovolinik, kommunistlik noor Olga Knopellu.³ jt., kelle töö oli suunatud maaelanikkonna ideelis-poliitilise ja kultuurilise taseme tõstmisele.

Kinoringvaated pakuvad palju huvitavat kinokülastajatele. Meis kajastuvad meie kodumaa saavutused tööstuse, põllumajanduse ja kultuurivaldkonnas, samuti diplomaatilised suhted välisriikidega jne.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 46, 17. november 1951, lk. 7

2. "Sirp ja Vasar" nr. 46, 17. november 1951, lk. 7

3. "Sirp ja Vasar" nr. 23, 23. mai 1952, lk. 4

Täit arusaamist aga nendest huvitavatest küsimustest takistas paljudel kinokülastajatel see, et venekeelsed ringvaated "Novosti Dnjä", "Nauka ja Tehnika" ja "Sovetski Sport" polnud varustatud eestikeelse tekstiga. Eriti kehtis see "Nauka i Tehnika" seeriate kohta, kus käsitleti tähtsaid ratsionaliseerimistepanekuid, teaduse ja tehnika uusimaid saavutusi. See puudus tuli likvideerida. Esiolgu varustati kinoringvaated "Nõukogude Eesti" venekeelse tekstiga, seejärel aga juba venekeelsed ringvaated eesti-keelsete tekstidega.¹

Et kindlustada ka majanduslikult kogu elanikkonnale võimalus külastada kinoetendusi, kehtestati meie vabariigis alates 1. juulist 1954. a. uued, alandatud pileti-hinnad kinoteatrites.² Piletihindude alandati linnades keskmiselt 18 % ja maal 20 %. Päevastel seanssidel linnades alandati pileтите hinnad 30 % võrra, väljaarvatud pühapäevad ja pidupäevad. Vastavalt sellele alandati pileтите hindu ka laste kinoseanssidel. Selle tulemusena määrati pileтите hindadeks neil seanssidel linnades 1 rbl. ja maal 50 kopikat.³ Uhtne hind nähti ette ka piletitelise populaarteaduslike, tehniliste ja kroonika-dokumentaalfilmide vaatamiseks - 1 rubla.⁴

Olles vaadelnud Eesti NSV riikliku kinovõrgu töös esinevaid saavutusi, elanikkonna kinoalase teenindamise osas, ei saa vaikselt mööda minna puudustest, mis takistasid viiendal viisaastakul suuremate edusammude saavutamist.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 3, 19. jaanuar 1952, lk. 5

2. "Sirp ja Vasar" nr. 26, 25. juuni 1954, lk. 8

3. sealsamas, lk. 8

4. sealsamas, lk. 8

Kõige suuremaid puudujääke esines vabariikliku kinovõrgu töös rändkinode osas. Üheks puuduseks oli see, et paljudes rajoonides kultuurharidusosakondade, kultuurimajade, rahvamajade juhatajate, külanõukogude ja kolhooside esimehed tegelesid äärmiselt vähe elanikkonna kinoalase teenindamise küsimustega. Nii saadeti kultuurharidustöö metoodilise kabineti poolt 1952a. juunikuus kõigile rajooni TSN Täitevkomitee Kultuurharidusosakondade juhatajatele metoodiline materjal teemal "Kultuurharidusala töötajate ülesanded kinokunsti populariseerimisel maal"¹, kuid nagu selgub kinovõrgu tööst, ei tehtud sellest igal pool vajalikke järeldusi. Seetõttu paljudes kohtades rahvamajade juhatajad ei abistanud rändkinode plaanipärast tööd, ei teostanud filmipropagandat ega pidanud alalist elavat sidet kinokülastajatega. Sellisteks rahvamaja juhatajateks olid Jõgeva rajoonis Sadala külanõukogu Leedi rahvamaja juhataja ja Mõidaküla külanõukogu Kantküla rahvamaja juhataja E. Valdmaa, kes polnud üldse huvitatud sellest, kas kinoetendus toimub või mitte.² Rändkinode tööd takistas ka see, et mõnede kolhooside esimehed ei abistanud kinomehaanikuid kinoseadmete transportimisel. Üheks näiteks oli Sadala külanõukogu "Rahvaste sõpruse" kolhoosi esimees, kes alati viivitas transporti andmisega rändkino edasiviimiseks järgmisse punkti.³

Olulise tähtsusega rändkinode eduka töö kindlustamiseks on rändkinotöötajatele heade eluolustikuliste

1. "Sirp ja Vasar" nr. 27, 4. juuli 1952, lk. 8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 27, 7. juuli 1951, lk. 8

3. sealsamas, lk. 8

tingimuste loomine. Seda aga ei teostatud kõigis meie vabariigi rajoonides. Nii Väike-Maarja rajoonis asus rändkinotöötajate ühiselamu 7 km^{*} kaugusel rajoonikeskusest.¹ Hea siiski, et sellinegi ööbimiskoht oli olemas, kuigi kinomehhaanikuil tuli sageli ette võtta küllaltki pikk matk. Vabariigis oli aga kohti, kus polnud ühiselamut ning seal tuli rändkinomehhaanikul veeta öö kinopunktis pinkidel. Sellistes halbades tingimustes tuli näiteks töökotada Türi rajooni rändkino nr. 55 mehhaanikul Helmi Pöllul.² Analoogilisi näiteid leidub ka teistes rajoonides.

Elanikkonna korrapärane kinoga teenindamine olenes suurel määral filmilaenutusorganite õigesti ja operatiivselt korraldatud tööst. Eesti vabariikliku Filmilaenutuskontori töös viiendal viisaastakul esines veel mitmeid puudusi. Sageli suunati kinovõrku tehniliselt alaväärtuslikke filmikoopiaid ja tekstilinte, samuti puudus filmidel korrektne eestikeelne tekst. Näiteks Otepää kinos linastatud filmi "Kuldtähe kavalier" eestikeelne tekst sisaldas nii palju ortograafi- ja trükivigu, et see segas filmi jälgimist. Sõnade "jää" asemel oli "järe" "tal" (pro tall), tarvete (pro tarbete). Eksitusi oli ka nimedes: Artamašovi asemel esines Artamonov³ jne.

Vahet saadeti filmid kohale hilinemisega, nagu see juhtus Võru rajoonis, kuhu pidi filmi saatma Tartu Filmibaas.⁴

Tõsiseks puuduseks vabariigi kinovõrgu töös oli mahaäävumus laste kinoalasel teenindamisel. Kui selles osas

1. "Sirp ja Vasar" nr. 39, 25. september 1953, lk. 4

2. "Noorte Hääl", nr. 81, 6. aprill 1955, lk. 3

3. "Sirp ja Vasar" nr. 33, 18. august 1951, lk. 8

4. "Sirp ja Vasar" nr. 15, 10. aprill, lk. 1

võis rahule jääda olukorraga linnades, siis maarajoonides esines rohkesti puudusi. Ei pööratud küllaldast tähelepanu sellele, et linastataks maan^ortele eakohaseid filme, ei organiseeritud lastele eriseansse, mis tõttu noored külastasid hiliseid täiskasvanute seansse. Selline olukord esines näiteks Abja alevis, Kamara sovhoosis, Laatres¹ jne.

Kui Abja rajoonis paikkinode osas täideti 1954 a. noorsooseansside plaan, siis kolm rändkino jäid selles osas noorsoo ees võlglasteks: 200 ettenähtud seanssi asemel anti ainult 114.² Sellist plaani mittetäitmist esines ka teistes rajoonides.

Laste kinoalasel teenindamisel ei arvestatud küllaldaselt seda, et vaatajaskond iga aastaga hulgaliselt vaheldub ning aasta-paar vanemana sama filmi uuesti vaadates leiab laps sellest palju uut. Rohkem oleks tulnud demonstreerida filme, kus noored ise olid tegelasteks. Filmide valikul noortele näitamiseks oleks võinud rakendada põhimõtet, eraldada vastavad filmid vanuseastmete järgi nii, nagu lastekirjanduses ja üldse pedagoogilises töös - nooremale, keskmisele ja vanemale astmele.³

Lelpool toodud puudused olid noorte kinoalases teenindamises tingitud peamis^e sellest, et puudus koostöö rajooni kultuuri- ja haridusosakondade vahel.

1. "Noorte Hääl" nr. 79, 3. aprill 1955, lk. 2

2. sealsamas, lk. 2

3. "Nõukogude õpetaja" nr. 52, 24. detsember 1955, lk. 2

Vastutusrikas osa oli täita komsomoliorganisatsioonidel elanikkonna kinoalasel teenindamisel. ULKNÜ Keskkomitee IV pleenumi otsusega tehti komsomoliorganisatsioonidele ülesandeks võtta rändkinomehhaanikud oma šefluse alla, korraldada neile süstemaatilisel õppusi poliitilise teadlikkuse ja erialase kvalifikatsiooni tõstmiseks.

See programm jäi aga paljudes rajoonide komsomoliorganisatsioonide poolt ellu viimata. Kui näiteks ELKNÜ Keila rajoonikomitee abistas pidevalt kohalikku kinofikatsiooniosakonda, siis enamikus rajoonides seda ei tehtud.¹

Need esitatud puudused vabariigi kinovõrgu töös olid tüüpilisemad, peale nende esines ka selliseid, mis olenesid ainult kohalikest tingimustest. Vabariigi kinoorganid arvestasid neid puudusi ja püüdsid neist üle saada. Seda tunnistab praegune olukord Eesti NSV riiklikus kinovõrgus. (paranenud on rändkinomehhaanikute eluolustikulised tingimused, noortele korraldatakse eakohaseid kinoetendusi ka maarajoonides. Haapsalus avati esimene laia ekraaniga kino.)

✽

Üheks huvitavaks lõiguks Eesti NSV Kinematograafia Ministeeriumi töös oli mitmesuguste temaatiliste kinofestivalide korraldamine. Kõige levinumaks vaadeldaval perioodil olid kinofestivalid, mis andsid ülevaate rahvademokraatia maade ja eesrindlike kapitalistlike maade filmitööstusest. Nende eesmärgiks oli rahvusvahelise koostöö

1. "Sirp ja Vasar" nr. 15, 10. aprill, 1953, lk. 1

ja rahvaste sõpruse arendamine. Eesti NSV töötajad tutvusid kinofestivalide kaudu Hiina rahvavabariigi, Saksa Demokraatliku Vabariigi, Poola, Tsehhoslovakkia, Ungari, India, Itaalia, Prantsusmaa kinofilmidega. Elanikkonna huvist nende festivalide vastu annab tunnistust rohke külastajate arv. Näiteks 1952.a. jaanuaris toimunud Saksa Demokraatliku Vabariigi filmide festivali külastas 62000 inimest, kusjuures oli organiseeritud enam kui 90 ühiskülastust.¹ Poola filmide festivali, mis algas 2. juunil 1952.a. külastas juba esimeste päevade jooksul rohkem kui 12000 kinokülastajat.² Selliseid kinofestivale korraldati järjest ja nii oli võimalik, et ühe maa filmidest toimus mitu kinofestivali (Tsehhoslovakkia, Saksa Demokraatliku Vabariigi filmifestivali jne). Suurt huvi pakkus India kinofilmide festival, mis toimus 23.-29. septembrini 1954.a. Festivalil demonstreeriti kolme India kunstilist filmi "Kaks bighi maad", "Orkaan" ja "Hulkur" I ja II seeria, mis tutvustasid kinokülastajaid India etu ja kommetega.³

NLKP KK 1953.a. septembrileenu ja 1954.a. veebruarimärtsipleenu otsused meie maa põllumajanduse edasiarendamise abinõudest, püstitasid kinematograafiatöötajate ette ülesande demonstreerida massiliselt põllumajanduslikke filme kolhooside, sovhooside ja MTJ-es, et populariseerida põllumajanduse eesrindlaste töökogemusi, nõukogude agrotehnika-teaduse ja tehnika saavutusi jne. Sellel eesmärgil

-
1. "Sirp ja Vasar" nr. 3; 19. jaanuar 1952, lk. 8
 2. "Sirp ja Vasar" nr. 23, 6. juuni 1952, lk. 8
 3. "Sirp ja Vasar" nr. 19, 7. mai, 1954, lk. 6-7

korraldati põllumajanduslike filmide festivale, mis toimusid üleliidulises ulatuses. Esimene selline fetsival viidi läbi 1. detsembrist 1953.a. luaprillini 1954.a. ¹

Meie vabariigis võttis sellest osa 185 riiklikku ja A/ü kinoseadet, kus näidati 88 põllumajanduslikku, õppe-, populaarteaduslikku ja kroonika-dokumentaalfilmi. ²

Besti NSV Kultuuriministeeriumi rändkinod ja maakinoseadmed andsid festivali jooksul 2826 seanssi ja teenindasid 126870 kinokülastajat. ³ Üldiselt võis festivali vabariigis kordaläinuks lugeda, välja arvatud Otepää, Tartu, Tapa, Võru, Mustvee ja Kose rajoonid, ^{es} kus ei suudetud ettenähtud ülesandeid täita. ⁴ Puudusi esines ka vestluste ja loengute osas. Põllumajanduslike spetsialistide vestluste ja loengute plaan täideti ainult 50 %-lt. ⁵

Teine samalaadne festival toimus lo^x maist kuni 1 juulini. ⁶ Selle festivali jooksul anti vabariigis 1317 seanssi, mida vaatas 62664 külastajat. Briti edukalt kulges fetsival neis rajoonides, kus rajooni TSNTK Kultuuri-osakonnad viisid läbi kolhoosides ja sovhoosides selgitustööd nende filmide vaatamise tähtsusest. Näiteks Hiiumaa rajoonis näidati festivali ajal 58 seanssi, Jõgeval-52, Elva rajoonis-50, Paide rajoonis-53, Tartu rajoonis-55 ⁷ jne.

Täielikku ükskõiksust selle tähtsa propagandavahendi

1. "Sirp ja Vasar" nr. 48, 27. novembr 1954, lk. 5

2. "Sirp ja Vasar" nr. 19, 7. mai 1954, lk. 6-7

3. sealsamas lk. 6-7

4. sealsamas lk. 6

5. sealsamas lk. 6

6. "Sirp ja Vasar" nr. 28, 15. juunil 1955 lk. 8

7. "Sirp ja Vasar" nr. 28, 15. juuli 1955, lk. 8

* "Sirp ja Vasar" nr. 19, 13 mai 1955, lk. 5- festivali alguseks on märgitud 16 mai

vastu näitasid üles Kingissepa, Loksa ja Põlva rajoonide kultuuriosakonnad, kes ei tulnud kvartali jooksul toime ühegi põllumajandusliku filmi demonstreerimisega.¹

*

Olles saanud ülevaate elanikkonna kinoalasest teenindamisest Eesti NSV-s viienda viisaastaku jooksul tutvume Tallinna Kinostuudio tööga samal perioodil.

Tallinna Kinostuudio töös kõige kaaluvama osa moodustasid igal dekaadil väljalastavad ringvaated "Nõukogude Eesti". Ringvaadete ülesandeks oli kajastada võimalikult sügavamalt, mitmekülgselt ja laiahaardeliselt kogu vabariigi kiirete sammudega edasiliikuvat elu tööstuses, põllumajanduses, kultuuri jne. alal, kajastada tähtsamaid üldpoliitilisi ja ühiskondlikke sündmusi, näidata uue tekkimist ja tugevnemist, aidata kaasa rahva teadlikkuse kasvule ja sellega mobiliseerida hulki meie ees seisvate suurte ülesannete edukale lahendamisele.

Eriti suured ja vastutusrikkad ülesanded olid kinoringvaadete loojatel pärast NKP XIX kongressi, ajalooliste otsuste vastuvõtmist. Viienda viisaastaku plaan, selle elluviijad kõigil elualadel, võitlus üha paremate töösaavutuste eest, võimsa tehnika maksimaalse ärasutamise eest, loov suhtumine töösse, meie rahva materiaalse ja kultuurilise taseme pidev tõus - seda pidi vaataja nägema ka kinožurnalis.

¹ "Sirp ja Vasar" nr. 19, 13. mai 1955, lk. 5

Nende ülesannete valguse^s toimus 27. oktoobril 1952.a. Riias Baltimaade, Leningradi ja Valgevene kinokroonika-töötajate loominguiline nõupidamine.¹ Seal arutati mitmesuguseid probleeme seoses kinožurnaalide valmistamisega. Nii nõupidamisest osavõtjad märkisid, et kinožurnaal "Nõukogude Eesti, mis läheb iga kümne päeva pärast ekraanile, on temaatika poolest vaheldusrikas, kuid paljude teemade lahendamine jätkis veel palju soovida. Üldiseks ringvaadete olulisemaks puuduseks peeti temaatilist piiratust, millega kaasnes geograafiline ühekülgsus ja kitsus.² Nii olid põlevkivibasseinist antud palad koostatud ühe ja sama šablooni järgi- näidati elektri-veokit, vagonette jne, kuid vaataja ei näinud siin, mida oli uut tekkinud juurde. Piiratusest kõneleb ka see, et üht käitist näidati lühikese aja jooksul mitu korda. ("Ilmarine"), mõni teine oluline tööloik jäi aga nii kahe silma vahel.³

Suhteliselt väiksem osa oli ringvaadetes põllumajanduse, kaubanduse, kalanduse ja kultuurielu küsimustel.

Geograafilises mõttes avaldus temaatiline piiratus Tallinna ja selle lähema ümbruse ülekaalukas domineerimise^s ringvaadetes, mille tõttu vabariigi teistes osades toimuv töö kajastus väga juhuslikult. Näiteks, kui juttu oli kalureist, siis näidati Tallinna kalureid, kuigi loomulikuna

1. "Sirp ja Vasar" nr. 2, 9. jaanuar 1953, lk. 6

2. "Sirp ja Vasar" nr. 14, 3. aprill 1953, lk. 6

3. sealsamas, lk. 6

oleks olnud tutvustada Pärnu rajooni kalurite tööd; loomakasvatusteema osas näidati Tallinna külje all asuvat Raku hõberebasekasvatust jne. Ka oktoobripidustustele pühendatud žurnaalides piirduti ainult paraadi ja töötajate demonstratsiooniga Tallinnas.¹

Neid puudusi võtsid kinokroonikatöötajad arvesse ning edaspidi püüti meie vabariigi elu kajastada mitmekülgsemalt. Kinožurnaalidesse toodi kaadreid vabariigi tööstusest, tsanspordist, ehitustegevusest, samuti näidati rohkem vabariigi ühiskondlikku, kultuuri- ja spordielu. Uued rubriigid 1956. a. ringvaadetes - "Meile kirjutatakse", "Saagem tuttavaks!", "Lühidalt kõigest" olid heaks alguseks uute vormide otsingul, et muuta kinoringvaated tõeliselt huvitavaks.²

Kinoringvaadete kõrval oli Tallinna Kinostuudio plaanis senisest veelgi rohkem valmistada lühimetraažilisi dokumentaalfilme ning jätkata täismetraažiliste kunstiliste filmide tootmist.

1951. a. valmis Tallinna kinostuudio plaani kohaselt rida lühimetraažilisi dokumentaalfilme. Lühifilm "Uue ajastu lävel" (E. Ranneti stsenaarium, režissöör-operaator S. Skolnikov)³ näitas Tootsi turbabriketitööstust, kus kõik tööprotsessid olid mehhaniseeritud.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 14, 3. aprill 1953 lk. 6

2. "Sirp ja Vasar" nr. 24, 15. juuni 1956. lk. 4

3. V. Tomberg. Kinematograafia arengust Eesti NSV-s
Tallinn 1952, lk. 38

Lühimetraažilise, värvilises filmis "Kolhoos" Uus elu" (T. Tombergi stsenaarium, režissöör-operaator V. Parvel)² kajastab vabariigi sotsialistliku põllumajanduse õitsengut, kasutades näitena üht parimat kolhoosi Eesti NSV-s. Lühifilm "Pealetung soole" (V. Ruškise stsenaarium, režissöör A. Mandrõkin)³ jutustas looduse ümberkujundamise plaani elluviimist, võimsa nõukogude melioratiivtehnika tööst Nõukogude Eesti kolhoosi põldudel. Samal aastal valmis ka lühimetraažiline film "Tulevased meremehed" (A. Postnikovi stsenaarium, režissöör N. Dolinski, operaator V. Gorbunov)⁴, mis ei näitas noorte meremeeste ettevalmistust si merekoolis ja tõestas, et nõukogude meremeestele on tagatud kõik vajalikud eeltingimused õppimiseks ja süvenenud valmistamiseks tulevaseks vastutusrikkaks tööks. Lisaks anti välja veel kaks eriväljaannet, mis olid pühendatud Tallinnas toimunud üleliidulistele mootori- ja purjespordi võistlustele - "Üleliidulised purjespordi meister võistlused 1951. aastal" ja "Julgete sport" (üleliidulistest mootorspordi esivõistlustest).⁵

1951. a. jõudis ka teine, seekord juba värviline eesti kunstiline film "Valgus koordis", mis loodi eesti kirjaniku H. Leberechti samanimelise jutustuse järgi.⁶

2. V. Tomberg. Kinematograafia arengust Eesti NSV-s
Tallinn 1952, lk. 38

3. sealsamas, lk. 38

4. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн 1956 стр. 8

5. "Sirp ja Vasar" nr. 44, 6. nove, ber 1951, lk. 8

6. Киноискусство Советской Эстонии. Таллинн 1956 стр. 8

Selle filmi loomisele võtsid osa eesti eesti heliloojad Eugen Kapp ja Boris Kõrver, luuletaja Juhan Schmuul, režissöör E. Kaidu ja eesti teatri parimad näitlejad. Filmi lavastas Stalini preemia laureaat, Eesti NSV teeneline kunstitegelane Herbert Kappoport.

Filmi "Balgus Koordis" loomisel ei asunud lihtsalt kirjandusliku teose ekraniseerimisele, vaid püüti filmis peegeldada seda uut, mis tekkis Eesti külas seoses põllumajanduse kollektiviseerimisega. Filmi võis lugeda õnnestunuks, kuigi ta kunstiliselt tasemelt, filmiga "Elu tsitadelis" võrreldes, jäi nõrgemaks. Filmis esines meeldejäädavaid elulisi kujusid ja õnnestunud situatsioone. Hästi jäid meelde tagasihoidliku ja vaikse teenijatüdruku Roosi saatust käsitlevad episoodid. Näiteks see, kuid Roosi sammub mööda traktori poolt ülesküntud vagu õnnelikuna, veel mitte teades, et Känd harib tema maad Kamara jaoks jt. Hästi oli õnnestunud ka keskmik Vao kuju. Enamus näitlejaid olid filmis õnnestunult leitud, nagu A. Mandviir, E. Kauer, L. Rajala, A. Eskola jt., kes suutsid edasi anda olustikulist tõde. Seda rikkus aga Paul Runge osatäitja. Autor kahtlematult kujutas Paul Runget lihtsa maapõlisa, kes oli harjunud raske tööga, kuid Georg Ots ei jätnud sellist muljet. Siin muidugi ei olnud süüdi näitleja vaid lavastaja, kes vähe tundis eesti küllamiljööd, jättis kahe silma vahele selle, et näitleja naturaalsobinud kokku kujutatava tüübiga.

Film kandis oma ajastu pitserit, mis seisnes üleliigses tegelikkuse lakeerimises. Selle näitena võiks tuua filmi

lõpustseenid: hiilgav kolhoosipidu ja Semidoti poolt valmistatud purskkaev. Need võtted ei tundunud ehtsatena. Idealiseerituna näis ka lugu Saamu silmadega, milles juhiti tähelepanu tasuta arstiabile.

Andes hinnangut filmile "Valgus Koordis", võib piirduda "Pravda" hinnangu äratoomisega, kus on märgitud, et "Valgus Koordis" on Eesti Kinematograafia rõõmustav kordaminek.¹ Filmi autasustati 3. järgu Stalini preemiaga.

Filmi "Valgus Koordis" demonstreeriti ka väljaspool NSV Liidu piire, näiteks Hiina Rahvavabariigis. Muljest, mis film seal tekitas, annab tunnistuse hiinlase Tšu-Tsia-tsi kiri Georg Ots'ale, milles kirja autor kadestas meie õnnelikku elu. Edasi ta kirjutab, et filmi "Valgus Koordis" nägemine omas suurt tähtsust nende küla edasisele arenemisele ja põllumajanduse kollektiviseerimisele, film kasvatas talupoegi ning valgustas nende teadvust edasiliikumiseks.²

1952.a.-1955.a. vältel valmis Tallinna Kinostuudios rohkesti huvitavaid lühifilme ning 1955.aastal mitu täismetražilist kunstilist filmi.

1952.a. täitus lo aastat neist päevadest, kui Kreenholmis toimus suur tööliste streik. Selle tähtpäeva tähistamiseks valmis lühifilm "Taassündinud Kreenholm" (M. Talviste stsenaarium, režissöör A. Mandrõkin, operaator A. Nikiforov).³ Filmis jutustati Kreenholmi manufaktuuri saavutustest sõjajärgsetel aastatel. Selles käsitleti tekstiilkäitise tööd, elu, puhkust ja noortööliste väljaõpetamist. Suurt tähelepanu pöörati vennasvabariikide

1. "Правда" № 299, 26 октября 1951, стр.3

2. Sirp ja Vasar" nr. 6, 5. veebruar 1954, lk.3

3. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн, 1956 стр.9

abile Kreenholmi taastamisel.

Samal aastal loodi dokumetaalfilm Tartu Riikliku Ülikooli 150. aastapäev. Film stsenariumi koostas A.Vassiljev, režissöörina tegutses N.Dolinski ja operaatorina V.Parvel.¹ Film kajastas ülikoolis tehtavate õppe- ja teaduslikku tööd ning juubelipidustusi.

Vabariigi kehakultuuri spartakiaadide pühendati film "Noorte sport" (režissöör N.Dolinski ja operaator V.Parvel.)² Seda tuleb aga lugeda ebaõnnestunuks, kuna filmi loojad suhtusid ebakriitiliselt stsenariumi.

Tallinna masinaehitustehasele - ühele kõige suuremale vabariigi ettevõttele-pühendati film "Uhe tehase noorus" (I.Saksi stsenarium, režissöör O.Lentsius, operaator A.Nikoforov).³ Selles filmis näidati kuidas õlg-õla kõrval vana kaadriga töötavad töölisnoored, aidates ülesehitada kommunismi.

Fr.R. Kreutzwaldi 150. sünniaastapäeva tähistas Tallinna Kinostudio filmiga "Fr.R. Kreutzwald". Film loodi 1953.a. P.Rummo stsenariumi järgi, režissöör N.Dolinski ja operaator V.Parveli poolt.⁴ Uus dokumentaalfilm jutustas Fr.R. Kruetzwaldi elust ja loomingust ning tema tähelepanuväärsest osast eesti demokraatliku kultuuri arendamisel.

Filmi algus viib vaataja 19 sajandisse: Bestimaal kõrguvad sünged feodaalide lossid, nende kõrval kõssitavad eesti talupoegade viletsad suitsutared. Järgnevalt ilmub ekraanile kaart, mis näitab 19.saj. Bestis puhkenud

1. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн 1956 стр. 9

2. там же, стр. 10

3. там же, стр. 10

4. там же, стр. 10

5. там же, стр. 10

talurahvarahutusi. Edasi näeme Kreutzwaldi kogu kohta, ilmuvad pildid vanast Rakverest, Tartus, provintsilinnakest Võrust, kus Kreutzwald elas 44 aastat. Filmis näidatakse tihedaid sidemeid Peterburi akadeemikutega, kes osutasid abi "Kalevipoja" ilmuniseks. Depose "Kalevipoja" koostamise teema ongi kogu filmis esiplaanil. Filmis esitatakse ka Kreutzwaldi sõnadele loodud laule ENSV Riiklik^u Akadeemilise Meeskoori poolt. Film lõpeb kaadritega Nõukogude Eesti tänapäevast, kus eestlased on ise oma elu peremeesteks.

Vaadeldaval perioodil ilmus rohkesti ka lühifilme põllumajanduslikel teemadel. Neis filmides käsitleti mitmesuguseid aktuaalseid probleeme, nagu loomakasvatus, maisi- ja juurvilja kasvatus jne.

Näiteks lühimetraažiline dokumentaalfilm, "Loomakasvatus kolhoosis" "Kaardiväelane" (E. Kanna ja R. Vaidlo stsenaarium, režissöör A. Juhkum, operaator V. Gorbunov)¹ näitas vabariigi ühe parima ühismajandi, Tapa rajooni Kaardiväelase kolhoosi saavutusi loomakasvatuse alal, töötajate tegevust eeskujulikult mehhaniseeritud farmides, kus on rippraudteed, elektrilüps, automaatjootmine jne. Film veenab vaatajat veelkordselt kolhoosikorra elujõus ja tema avarates võimalustes.

Samuti loomakasvatusküsimusi käsitles lühimetraažiline värviline film "Piimakarjakasvatus Eesti NSV-s"² (A. Vassiljevi stsenaarium, režissöör-operaator A. Nikiforov)

Film valmistati üleliidulise põllumajandusnäituse

1. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн,

2. sealsamas, lk: 11 1956 г. стр. 10

toetud filmi jaoks Lehti Kose

tellimusel. Filmis käsitleti kõiki karjafarmis ettetulevaid tööloike. Võtted filmi jaoks tehti Kose rajooni Ždanovini nimelises kolhoosis, Harju rajooni 'Lembitu' kolhoosis Udeva, Viisu ja Kostivere somhoosides.

Esrindlike agrotehniliste meetodite rakendamist kolhoosi juurviljakasvatasse vaadeldi dokumentaal-lühifilmis, "Kartuleid ja köögivilja Tallinna töötajatele" (L. Krutkovi stsenaarium, režissöör R. Kasesalu, operaator V. Parvel).¹

Film andis ka ülevaate köögivilja kasvatamisest Tallinna-lähedastes kolhoosides. Ulesvõtted filmi jaoks tehti Harju rajooni "Tulewiku", "Kindluse" ja "Kalevi" kolhoosis. Filmis näidati kartulipanemist ruutpesitsi meetodil ja põllu mehaniseeritud vaheltharimist, tutvustati varase sibula, salati, redise, tomati jne kasvatamist kasvuhooneis, lavades ja avamaal.

"Mais Eesti põldudel" oli dokumentaalflühifilmi pealkirjaks, mis tutvustas maisikasvatamist Eesti NSV-s (A. Talvoja ja R. Vaidlo stsenaarium, režissöör V. Nebezin, operaator M. Dorovatski).²

Filmis näidati kuidas maatöötajad täidavad NLKP KK jaanuari pleenumi otsusi maisikasvatamisest ning kritiseeriti ühtlasi mahajäänud meeleolusid, mille tagajärjel esines kohati pealiskaudset ja hoolimatut suhtumist selle väärusliku põllumajanduskulutuari hooldamisse.

1. "Sirp ja Vasar" nr. 22, 23. mai 1954. a. lk. 8

2. "Sirp ja Vasar" nr. 21 28. mai 1944, lk. 8

Populaarteaduslik film "Põlevkivi tuhkhappelistele muldadele" (E.Kaplinskaja stsenaarium, režissöör V. Nevežin, operaator E.Eljas)¹ populariseeris nõukogude teadlaste uusi saavutusi põlevkivituha kasutamise[alal] kolhoosipõldude viljakuse tõstmiseks. Film viis vaatajaid põlevkivituha saamispaika Kohtla-Järvele, tuha omaduste uurimiste juurde Eesti NSV Teaduste Akadeemia laboratooriumidesse, põlevkivituhaga väetatud viljade koristustöödele vabariigi kolhoosides jne.

Vabariigi kalurite elu tutvustas film "Pärnu kalurid" (A.Vaasiljevi stsenaarium, režissöör-operaator S. Školnikov).² Filmi autorid seadsid oma eesmärgiks näidata Nõukogude Eesti kalurite tööd ja kõike uut, mida nõukogude kord on toonud kalurite ellu. Meeldivad olid maalilised kaadrid merest ja loodusest.

Eesti NSV 15.aastapäeva auks valmis Tallinna Kino-studio kollektiivilt värviline dokumentaalfilm "Sünnipäev" (A.Vassiljevi stsenaarium, režissöör V.Parvel, operaator V.Gorbunov, helilooja E.Kapp).³ Filmis leiti huvitav lahendus Eesti NSV 15.aastapäeva pidustuste edasiandmiseks. Loobuti tavalistest šabloonsetest rongkäigu ja kooride esinemiste stseenidest. Film algas

1. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн 1956,

2. Киноискусство Советской Эстонии Таллинн 1956 стр. II

стр. 12

3. sealsamas lk. 12

noore tütarlapse sünnipäevapeoga. Ta on saanud 15-aastaseks, 15-aastaseks on saanud ka Nõukogude Eesti. Tütarlaps sõidab koos teiste pidulistega Tallinna laulupeole. Seejärel antakse ülevaade sellest suurest pidustusest.

Vabariigi 15.aastapäeva tähistas Tallinna Kinostudio veel teise saavutusega- valmis Lenfilmi" Kinostudio abiga värviline kunstiline film "Andruse õnn" H. Leberechti romaani "Kaptendid" põhjal (H. Leberechti stsenaarium, režissöörid M. Ruf ja E. Kaidu, operaator S. Ivanov).¹

Film räägib meie põlevkivitööstuse kasvust, pidevast võitlusest pealetungiva uue ja iganeva vana vahel, paremate inimeste peremehetundest meie elus, inimeste võitlusest oma sisetundega, kollektiivi abist ausaks isimeseks kasvamisel, siin on noorte vaheline armastus - ühe sõnaga, siin näeme tükikest meie igapäevasest elust.

Filmi "Andruse õnn" juhtmõte, juhtiv idee seisneb selles, et õnn ootab meid igal pool, tema leidmiseks pole vaja sõita kaugete merede taha.

Film "Andruse õnn" ei ületa kahe esimese eesti kunstilise filmi taset, kuid rõõmustav on siiski meie näitlejate töö seisukohalt ja eriti tore on see, et noored näitlejad ja talendid isetegevuslavalt on rakendatud filmi. Seega andis see film palju kogemusi kinokunsti alal meie vabariigi näitlejatele.

1955. a. viidi Tallinna Kinostudio kõrgemasse kategooriasse- muudeti Tallinna Kunstiliste ja Kroonikafilmi Studioks. See tähendas, et nüüdsest peale hakati meie vabariigis oma jõududega looma kunstilisi filme. 1955. a. jooksul valmisid kinostudio esikteosed: filmkontsert

"Kui saabub õhtu", kunstiline film "Jahid merel" ning kinoföljeton "Värav nr. 2". Kui kvantiteedilt võis meie kinostuudio esimese loominguasta saavutustega rahule jääda, siis oma kunstiliselt kvaliteedilt on nad üsna tagasihoidlikud.

"Kui saabub õhtu" /A.Mandrõmini stsenaarium ja lavastus)¹ on Tallinna Kunstiliste ja Kroonikafilmi Stuudio esimene iseseisvalt valmistatud täismetraažiline film ja juba sellepärast väärriks tähelepanu. Õnnestunuks võib lugeda paljude stseenide valikut ning leidlike võtete kasutamist, mistõttu kontserdinumbrid ei tundu ühetoonilistena. Oluline on ka see, et filmi valmistamine kasvatas meie kinotöötajate kaadrit ja andis kogemusi edaspidiseks tööks. Filmi puuduseks on stseenide lava vaheldumine stseenidega tegelikust elust. See ilmneb just filmi osades, kes näidatakse Ernesaksa ooperis "Tormide rand" ja balleti "Kalevipoeg". Lõikusid Kolhoosi pillimehed", "Midrilinnu mäng" ja "Kiigelaul" ei saa lugeda õnnestunuks, kuna palju parema meelega oleks tahtnud Georg Otsa, Harri Vasarat ja Veera Neelust näha esinemas kontserdisaalis kui sellistes imelikes olukordades nagu seda filmis on antud (Harri Vasar kiigel jne.)

Täismetraažiline kunstiline film "Jahid merel" (N. Lihobabini ja A. Vassiljevi stsenaarium)²

1. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн 1956 стр. 13

2. sealsamas, lk. 13

Film oli pühendatud eesti purjesportlaste elule. Film ehitati üles peamiselt valvsuse tõstmise eesmärgil. Selleks võtsid autorid aluseks järgmised faktid: 1) imperialistide katsed teostada Nõukogude riigis salaluuret, hankida endale agente ja kahjustada sotsialistlikku ülesehitustööd; 2) need katsed on tihti rahjatud inimestele, kes juba minevikus olid seotud välismaale pagenud nõukogude korra vaenlastega; 3) auahnus võib mõne inimese juures põhjustada kõrvalekaldu- mise õigetelt rööbastelt, mida vaenlane oma huvides kindlasti ära kasutab; 4) nõukogude isimese põhiloomus, kollektiivsuse- tunde võimas jõud ja valvsus on aga nendeks teguriteks, millega kokku pörgates vaenlane on sunnitud taanduma.¹

Kõik need momendid esinesid filmis, kuid ebaühtlalt ning film jättis oma süžeelt väga tuttava mulje. See on tingitud sellest, et filmis kordusid stseenid teistes^t ana- loogilise sisuga filmidest. (Näiteks raske haigestumine majakasaarel just sel momendil kui väljas möllab torm jt.) Selletaolisi filme nagu "Jahid merel" oleme näinud teisigi, nagu "Vari muuli juures" "Ruudus 45", kus vaenlase agentuuri tegevust on näidatud äärmiselt naiivsena, meie vastuluuret aga kõiketeadjana. Selliste filmide loomiseks lõi soodsad tingimused konflik^{ti}se teooria kunstimaailmas, mis hoidus sündmuste teravaks ajamisest.

Ka Tallinna Kunstiliste ja Kroonikafilmide Studio esimene kinoföljeton "Värav nr. 2"²

1. Looming, nr. 5, 1956, lk. 680

2. Киноискусство Советской Эстонии, Таллинн, 1956, стр. 14

ei kujunenud meeldejäävaks. Film, kuigi mõeldud komöödiana, oli igav ja ebaveenev. Nalja püütakse filmis "teha" väliste vahenditega- teenistujate naljakas välimus, jaama-ülema jaoks ühe väljapääsu juurest teise juurde, hani portfelligis jne.

Film "Värav nr.2" oli noorele režissöörile O. Lentsiusele esimeseks iseseisvaks tööks, kuid A. Krumini poolt kirjutatud stsenaarium oli halb ja seetõttu ei suutnud režissöör aga ka andekad näitlejad luua meeldejäävaid kujusid.

Milles õieti seisnesid meie esimeste filmide äpardumise põhjused?

1. Esmajoones peitus väga stsenaariumides. Kui meie kinostuudio oleks alustanud tööd kvaliteetsete stsenaariumidega, oleks tagajärjed olnud ka paremad. Pea ülesandeks kujuneski kasvatada stsenaaristide kaadrit. Selleks oli vaja aga luua tihedamad sidemed Kirjanike Liiduga, et tõmmata kaasa meie vabariigi parimaid kirjanikke stsenaariumide kirjutamisele. Sellel eesmärgil üleliidulises ulatuses ja ka meie vabariigis korraldati kinodramaturgia seminare, kuid neist võttis kirjanikke osa võrdlemisi vähe. Nii 1952.a. aprillis-mais toimunud kinodramaturgia kuuajalisest seminarist, mis korraldati Nõukogude Kirjanike Liidu ja NSV Liidu Kinematograafia Ministeeriumi poolt, võttis osa Eestist ainult 3 kirjanikku- Zaitsev, Skulsniki ja Rummo.¹

1. "Sirp ja Vasar" nr. 22, 30.mai 1952, lk.3

Kirjanike hulgas levis väär eelarvamus nagu oleks "päris" kirjandus ainult see, mis must-valgel lugejateni jõuab, alad aga, kus kirjaniku ideed rahvani jõuavad näitljeja mängu, laulu, tantsu või filmi kaudu režissööride, helilööjate j. vahendusel, kuuluksid nagi mingi kirjandusliku eriliigi hulka. Sellised seisukohad paljastati ja nüüd viimasel ajal on mitmed kirjanikud meie vabariigis asunud kino stsenaariume kirjutama. Aadu Hindilt ja Andres Särevilt valmis stsenaarium "Peibutuslaul". Ants Saar kirjutas stsenaariumi "Laul põllust", mis käsitleb kolhoosiesimehe võitlust bürokraatliku rajooni täitevkomitee esimehega. Tallinna Kinostuudioga sõlmisid lepingud stsenaariumide kirjutamiseks veel U. Laht ja R. Tšernjavski - "Asi ei seisa mütsis", milles kajastatakse elu puhkekodudes ja sanatooriumides.² Rida kirjanikke on esitanud avaldused filmistsenaariumide kirjutamiseks, nagu August Jakobson, Johannes Semper, Willem Gross, Valeeria Villandi ja Holger Pukk.³ See tähendab tiheda koostöö kujunemist eesti kirjanike ja kinematograafia alal töötajate vahel.

2. Puudused olid tingitud sellest, et filmide loomisel Tallinna Kinostudio kasutas filmide lavastamisel väikese professionaalse meisterlikkusega režissööre, kes pealiskaudselt tunnevad rahva elu ja omapära. Näiteks filmi "Jahid merel" lavastajaks võeti M. Jegorov kuigi Kinostudio juhtkonnal oli tema võimed teada.⁴

1. "Sirp ja Vasar" nr. 22, 30. mail 1952, lk. 32
 2. "Õhtuleht", nr. 207, 1. september 1955, lk. 4
 3. "sealsamas", lk. 245, 5. mail 1953, lk. 2
 4. "Sirp ja Vasar" nr. 11, 15. märts 1956, lk. 2

Vähese rahva elu tundmise tõttu ilmnesid ka filmis "Kui saabub õhtu" pseudo rahvuslikud stseenid ("Kalevipoja" lugemine kandle saatel, kummalised kiigestseenid jne)¹. Meie noor kunstiharu vajab vennasvabariikide spetsialistide abi ja suunamist oma arenguks, kuid kui pole võimalik kasutada tõesti suurte kogemustega meistreid, siis on kahtlemata vajalik rakendada kohalikku kaadrit. teatri-režissööre, et anda neile võimalusi omandada kogemusi filmialases loomingulises töös.

3. Tallinna Kinostuudio töötajad näitasid, et suurt rõhku tuleb panna rahvusliku kinokaadri ettevalmistamisele. Meie vabariigist on Moskva ja Leningradi õppima siirdunud rida noori, kuid seni toimus see veel võrdlemisi stiihiliselt. Näiteks 1953. a. õppis Moskva Riiklikus Kinematograafia Instituudis 7 eestlast. Režissööride fakultees 3, operaatoreiks valmistus 2, kinokunstnikuks- 1, stsenaaristik redaktoriks samuti 1.³ Nagu selgub, on stsenaaristi kutse valinud vähesed. Igaüks ei sobigi selleks, on vaja suuri eeldusi. Et seda viga parandada, kinostuudio peab senisest rohkem rõhku panema kinoalase kaadri ettevalmistamise suunamisele.

4. Hädavajalikuks osutus ka kinostuudio materiaalse tehnilise baasi tugevdamine. Juba 1946. a. alustati Tallinnas, Kaupmehe tänaval filmipaviljoni ja selle juurde kuuluvate töökodade projekteerimist. Ehitustöödega tegelikult alustati 1949 a., kuid 1955. aastal pole neid suudetud lõpetada. Väga viletsas olukorras oli ka kinostuudio laboratoorium, mis asub endise kaupluse ruumides. NSV Liidu

¹"Sirp ja Vasar" nr. 11, 16. märts 1956, lk. 2

². "Õhtuleht" nr. 235, 5. mai 1953, lk. 2

³. "Sirp ja Vasara" nr. 47, 19. november 1954, lk. 5

Ministrite Nõukogu ja NLKP KK määruse alusel oleks tulnud need ruumid tagastada kaubandusorganisatsioonidele ning sellisel juhul poleks laboratooriumil kuhugi ümber asuda, sest filmipaviljon polnud veel valmis.

Neid puudusi tuli kinostuudiol arvestada, et järgnevatel aastatel parandada meie filmi toodangut. Puuduste esinemine kino alal oli muidugi loomulik nähe, arvestades Eesti NSV kinematograafia noorust ja vajalike kogemuste vähesust.

Kuid ei ole kahtlust, et partei ja Nõukogude valitsuse juhtimisel ning vennasvabariikide abiga suudetakse olemasolevad puudused kõrvaldada ning kindlustada elanikkonna kinoalases teenendamises veel kõrgema tase ning saavutada rahvuslikus kinokunstis suuremat kunsti-meisterlikkust.

Lõppjõna

Alles nõukogude korra tingimustes puhkes õitsele eesti kino, mis teenib töötavat rahvast, süvendab sõprus-sidemeid teiste vennasrahvastega ning aitab kaasa meie ühisele üritusele-kommunismi ehitamisele.

1940.a. juunikuu revolutsioonilised päevad panid aluse Eesti nõukogulikule kinokunstile ja löid avarad arenemise võimalused vabariigi kinofikatsioonile. Esimesed nõukogude võimu aastal suudeti Nõukogude -Eestis küllaltki palju ära teha kinovõrgu laiendamise osas (kodanliku Eesti-aegsed kinod natsionaliseeriti, loodi rändkinode võrk, Tallinnas asutati noorte- ja kroonikakino jne). Ka kinokunsti alal esines saavutusi: loodi rida lühimetraažilisi dokumentaalfilme ning esimene Nõukogude Eesti täismetraažiline dokumentaalfilm "Eesti". Suure Isamaasõja puhkemine ja Eesti NSV territooriumi langemine Saksa fašistliku okupantide võimu alla pidurdas ajutiselt seda tormilist arengut.

Pärast sõda, tänu partei ja Nõukogude valitsuse ning vennasvabariikide igakülgssele abile, suudeti võrdlemisi kiiresti taastada sõjahaavad meie vabariigi kinovõrgus ning asuda uuesti kinofilmide loomisele. Neljanda viisaastaku jooksul saavutati ENSV kinovõrgus

sõjajaelne tase ning seda suudeti ka ületada. Kinokunsti alalt ilmusid vabariigi kinoekraanidele Nõukogude esimesed kunstilised filmid 1947.a. "Elu tsitadellis" ja 1951.a. esimene värviline kunstiline film "Valgus Koordis". Kuna Nõukogude Eesti esimene kunstiline film valmis pärast kommunistliku partei otsust kinofilmist "Suur elu", siis meie filmides ei esinenud selliseid vigu, nagu tegelikkuse moonutamine, nõukogude inimeste kujutamine alaväärtusliku omadustega, liigne inimeste isiklikunelulesiletõstmine, mistõttu ühiskondlikke probleeme käsitleti muuseas¹ jne.

Kunstiliste filmide kõrval valmis neljandal viis-aastakul samuti lühimetraazilisi dokumentaalfilme, mis kajastasid meie vabariigi saavutusi tööstuse, põllu- majanduse, kultuuri ja spordi alalt.

Elanikkonna kinoalase teenindamise ja kinokunsti osas esines ka rohkesti puudusi, kuid nende arvestamine ja parandamine võimaldas viiendal viisaastakul saavutada tõhusamaid tulemusi. Kinovõrgu laiendamise osas olid saavutused märkimisväärsed: Kui 1950.a. lõpuks oli vabariigis üldse 207 kinoseadet (nii riiklikus kui ka a/ü kinovõrgus kokku), 1955.a.- 253, siis 1956.a. lõpuks oli nende arv tõusnud 286-le.²

1. ÜK(b)P Keskkomitee otsused. Ajakirjadest "Zvezda" ja "Leningrad", " Draamateatrite repertuaarid ja abinõudest selle parandamiseks", "Kinofilmist" "Suur elu" ja "V. Muradeli ooperist" "Suur süprus", Tallinn 1953.a.

2. Eesti NSV Rahvamajandus, Statistiline kogumik Tallinn, 1957, lk.282

Peamiselt kasvas kinoseadmete arv rändkinode arvel.

See tähendas aga seda, et maaelanikkonna kinoalast teenindamist oli suudetud parandada. See oli väga vajalik, sest kino on meie vabariigis praegu ainuke, mis pidevalt külastab maaelanikkonda, kuna teatrietendusid ja kontserte antakse seal palju harvemini.

Kinokunsti osas oli viies viisaastak viljakas. Sellel perioodil valmis neli kunstilist filmi, üks kinoföljeton ja rohkesti lühimetraazilisi dokumentaalfilme.

Filmide rohkuse mõttes võis rahule jääda, kuid kunstilise meisterlikkuse tase oli neil veel madal võrreldes teiste liiduvabariikide filmidega. Tallinna Kinostuudio järgnev töö oli suunatud sellele, et parandada väljalastavate filmide kunstilist taset. Selles osas on viimasel ajal saavutatud märkimisväärseid tulemusi. 1957.a. ilmus ekraanile film "Juunikuu päevad". Film loodi Georg Ormi stsenaariumi järgi, mis üleliidulisel konkursil sai kolmanda preemia. Üldiselt on kirjanikud hakanud tõsisemalt suhtuma filmistsenaariumide kirjutamisse ja juba lähemate aastate jooksul on loota Tallinna Kinostuudiolt paremaid filme, mis on valmistatud vabariigi tuntud kirjanike stsenaariumide järgi.

Nõukogude Eesti areneva kinematograafia ees on avatud kõige laiemad arenguperspektiivid ning kõiki vahendeid maksimaalselt ära kasutades, on võimalik veelgi suuremaid paremusi saavutada nii elanikkonna kinoalases teenindamises kui ka rahvusliku kinokunsti alal.

Faint, illegible handwriting at the top of the page.

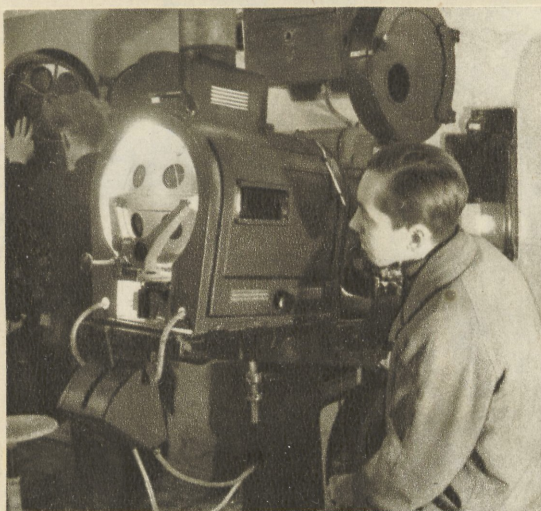
Fotod

Faint, illegible handwriting below the main title.

Kohtla-Järve ajinduskino
 "Pobeda"

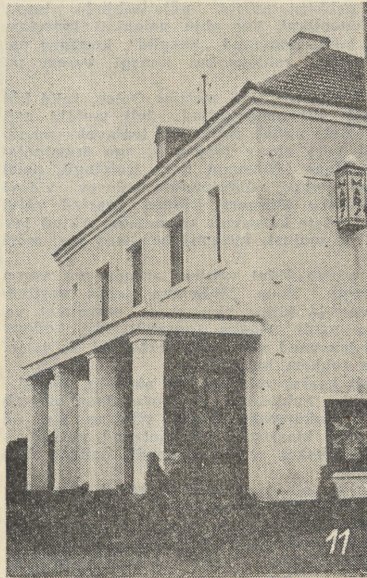
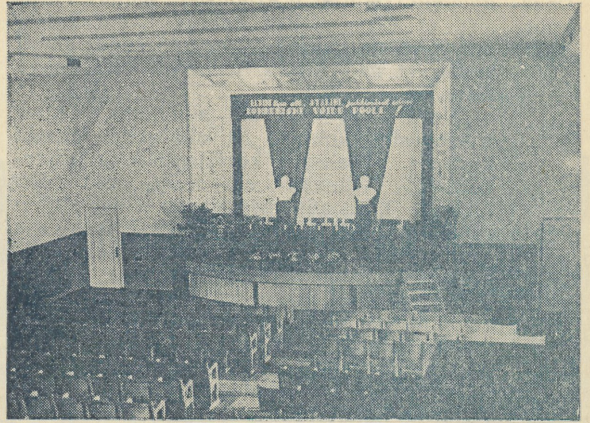

.... fassaad

.... aparatuurium

Maade
Valga kino-
saatesaalile

Mõru uus
kinoteater

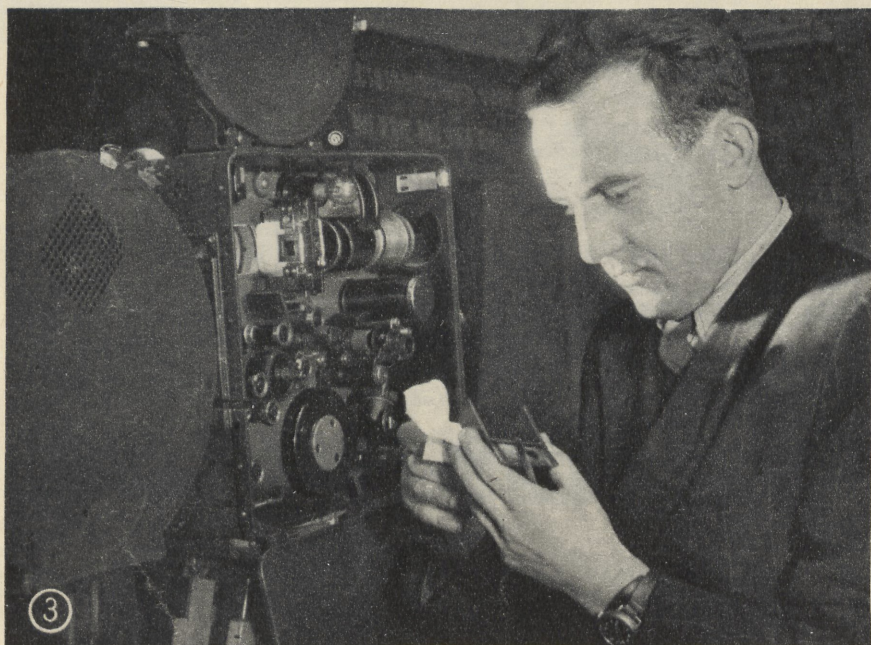
Kino
tuleb!

kinomehhanik Kuidas
saabumine juurde

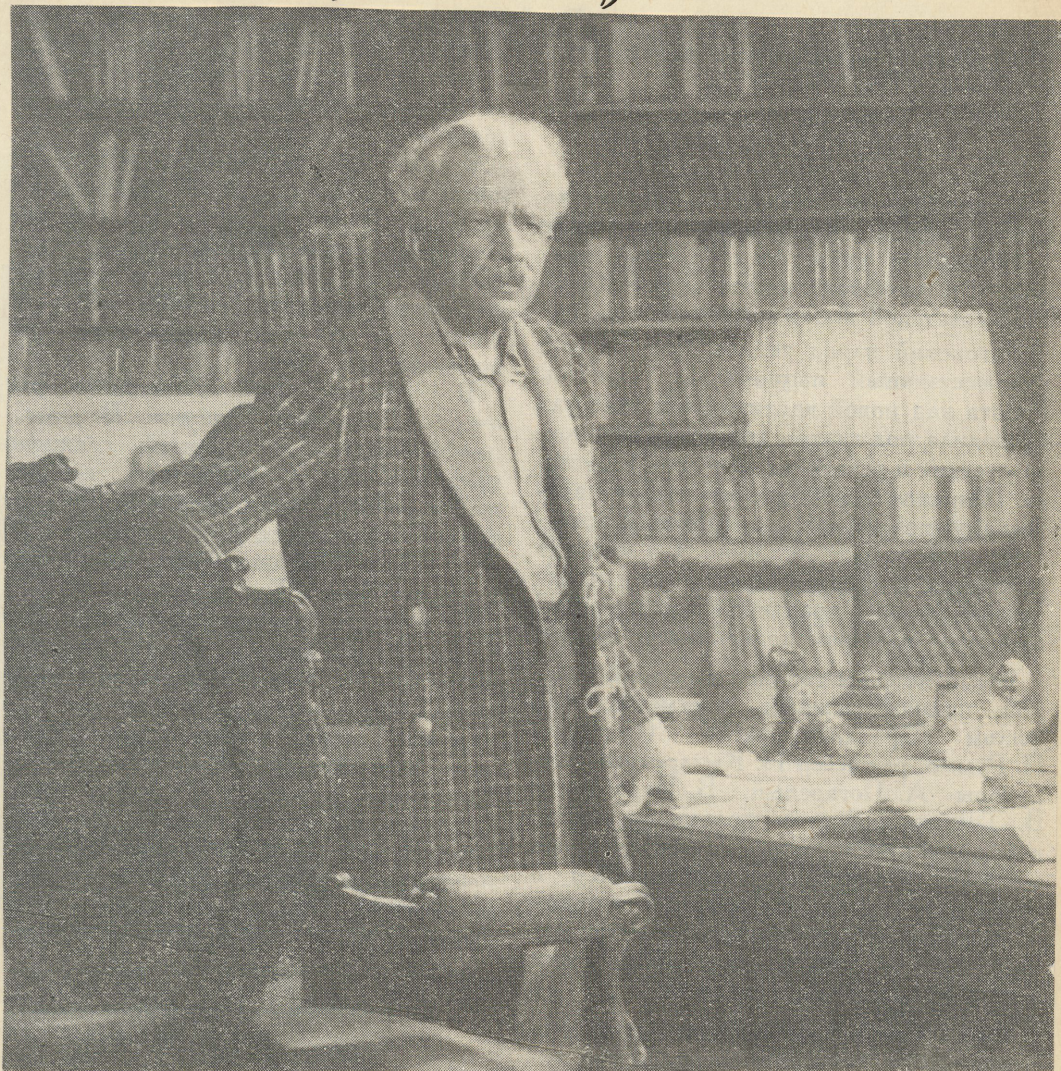

*Kinomakaanik R. Neutra
annab kinokülastajatele
ülevaate filmist*

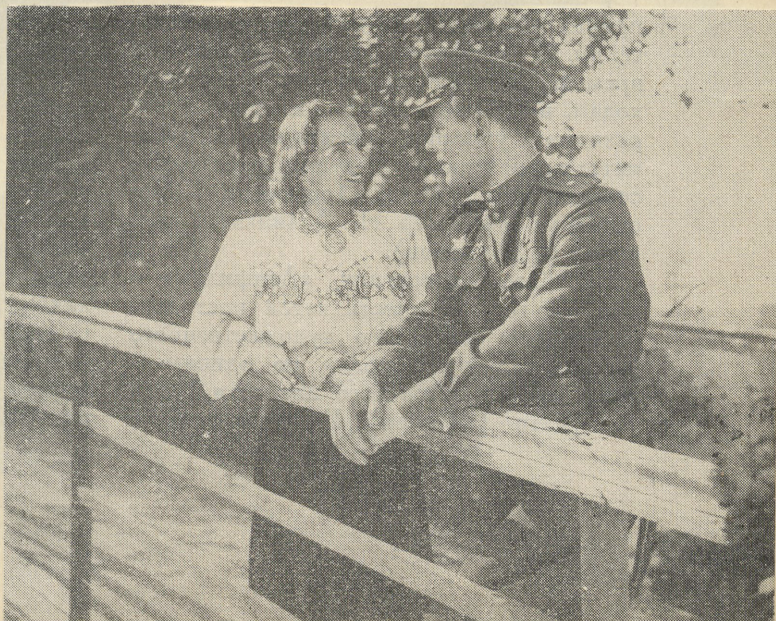

*.... ja jün kontrollib
aparaadi kollasolekut*

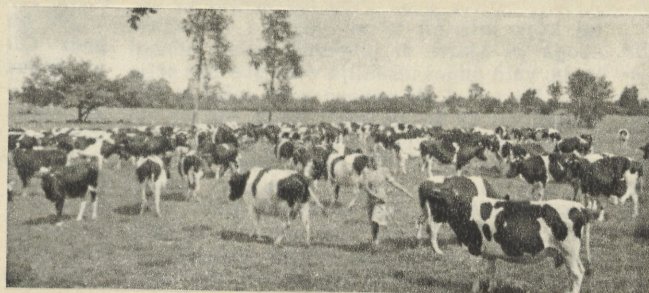
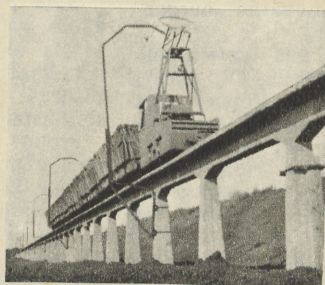
Kaadrid kunstilisest filmist
"Edu tsitadellis"

Hugo Laur professor Milase seas

*Kaadrid 1950. a. salminud
dokumentaalfilmist*

Aino (V. Törn) ja Paul (G. Ots)
filmis „Valgus Koordis”

Kaardid

filmist

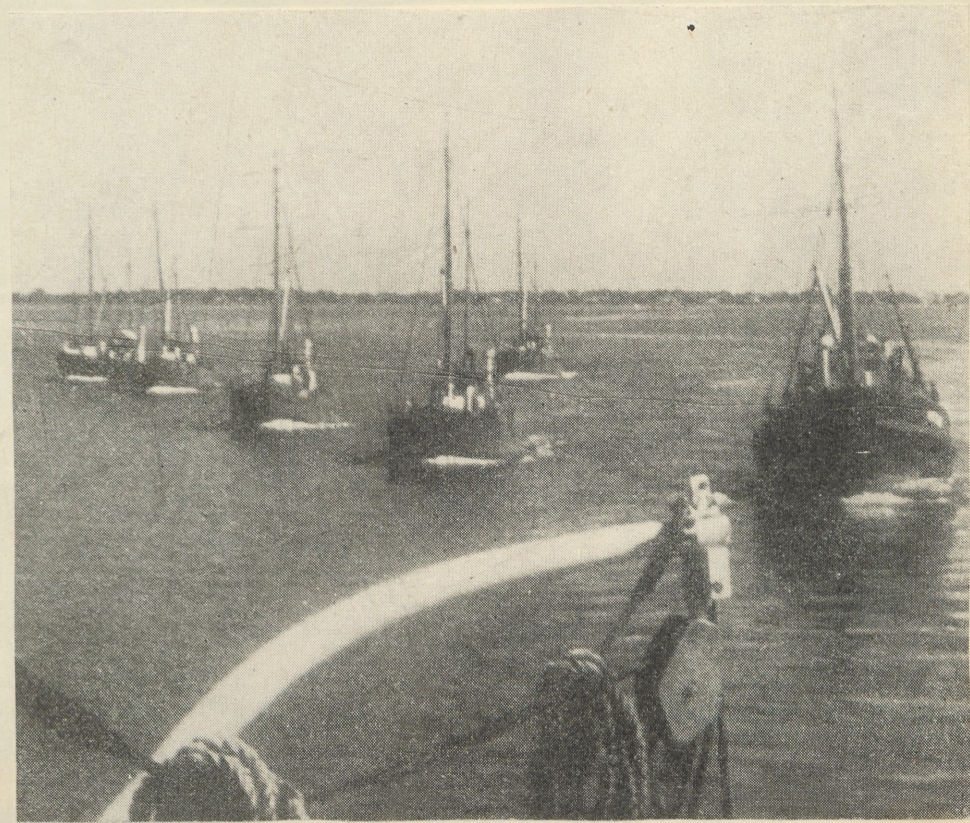
"Valgus Koordis"

*Kaadrid
dokumentaalfilmidest*

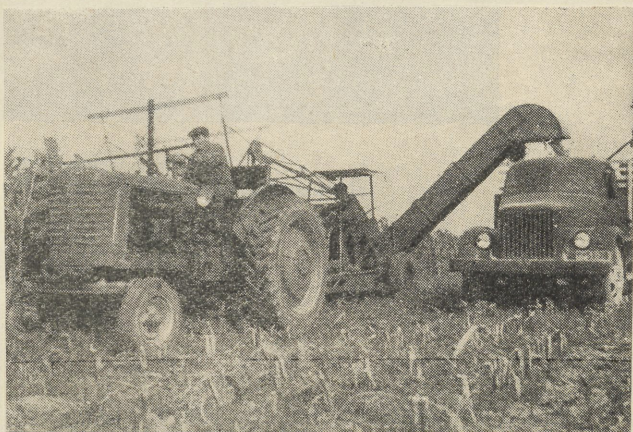
"Sünnipäev" ...

... ja "Pärnu kalurid"

Populaarteaduslikust

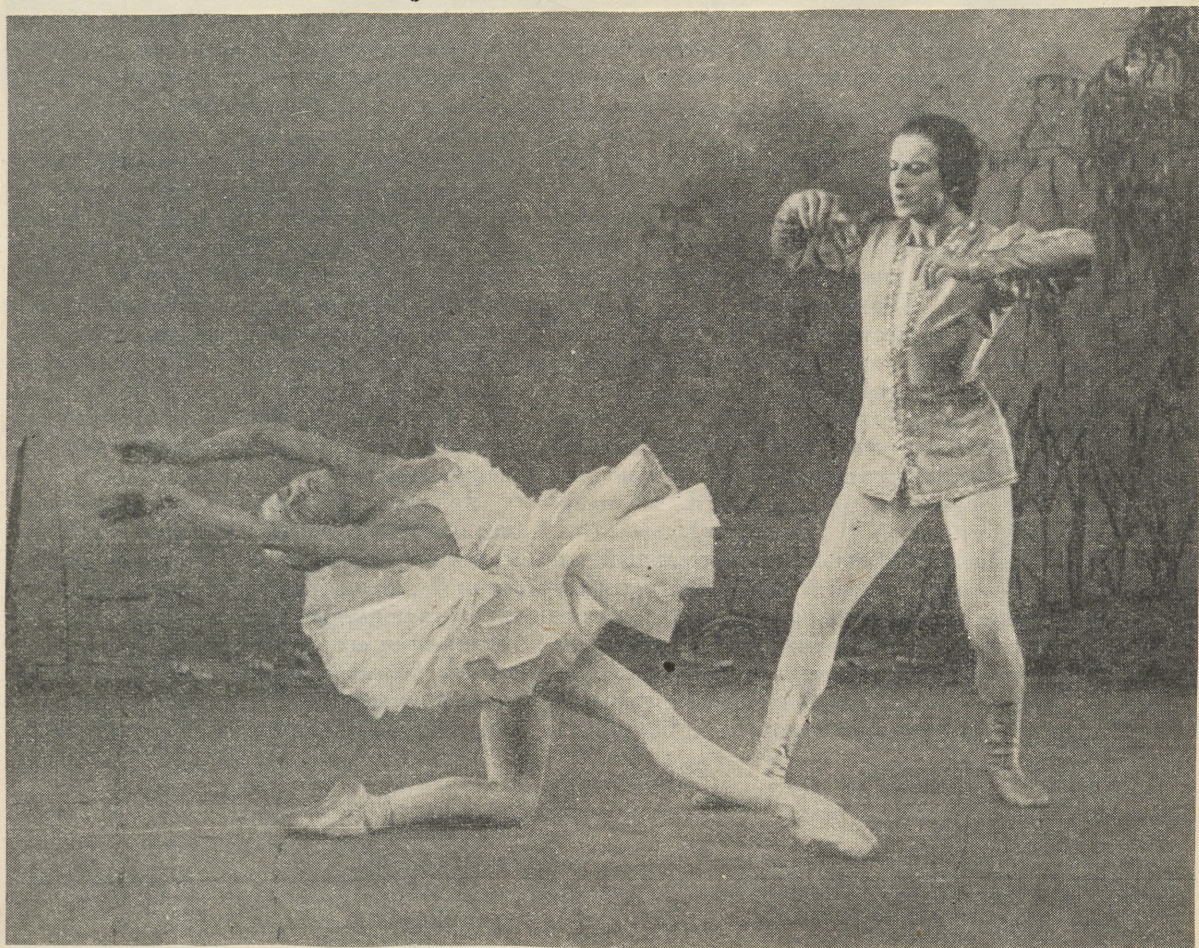
filmist

„Maig lesti põldudel“

Filmist

„Kui saabub õhtu“

stseen balletist „Luixede jääd“...

...ja balletit "Kaledinoeg"

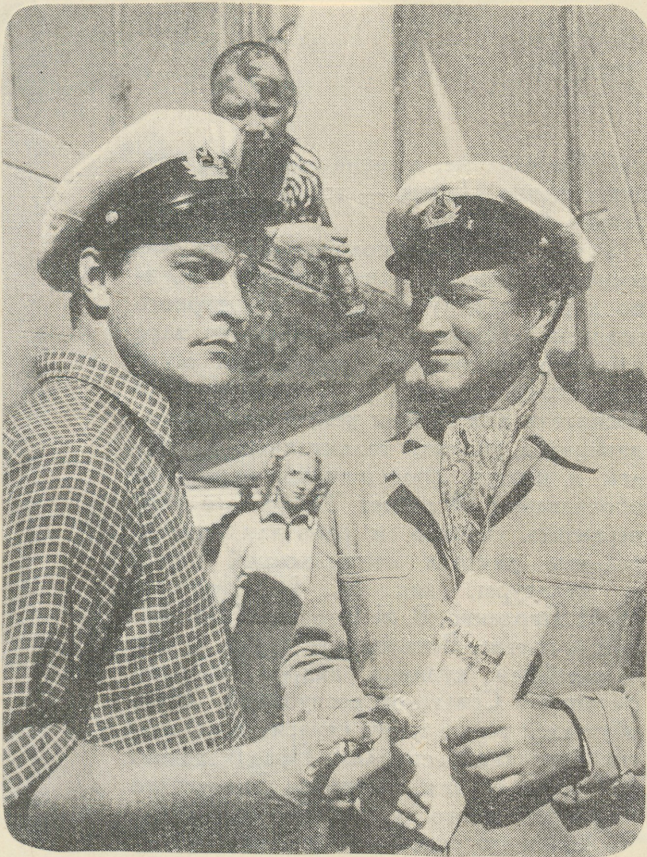

Dokumentaal-
biograafilise
filmist

"Fr. R. Kreutzwald"

Linda
 (R. Peramets)
 ja Andrus
 (Emm Adisson)
 filmist
 "Andrus ja Emm"

Kaadrid

filmist

"Jahid
 merel"

Kasutatud kirjandus

1. Partei XIX kongressi direktiivid NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaiks 1951- 1955, Tallinn 1952.
2. Партия о кино. Сборник материалов под редакцией с комментариями ^{ЯМИ} Н.А.Лебедева, Москва 1939.
3. ÜK(b)P Keskkomitee otsused Ajakirjadest "Zvezda" ja "Leningrad", "Draamateatrite repertuaarist ja abinõudest selle parandamiseks," "Kinofilmist "Suur elu" ja "V.Muradeli ooperist "Suur sõprus" , Tallinn 1933.
4. Eesti NSV rahvamajandus. Statistiline kogumik, Tallinn 1957.
5. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu määrus Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu juures asuva Kinofikatsiooni Valitsuse põhimääruse kinnitamise kohta, ENSV Teataja, nr. 28, 11. märts 1941.a.
6. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu määrus Kinofikatsiooni Valitsuse asutamise ja kinode ning filmikontorite natsionaliseerimise korra kohta, ENSV Teataja, nr. 9, 20. jaanuar 1941.a.

7. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus Eesti NSV Kinematograafia Ministeeriumi moodustamise kohta, Eesti NSV Teataja, nr. 40, 15. august 1946. a.
8. Natsionaliseerimisele kuuluvad filmikontorid, ENSV Teataja, nr. 28, 17. oktoober 1940. a.
9. Natsionaliseerimisele kuuluvad kinoteatrid ja kinod, ENSV Teataja, nr. 15, 30. september 1940. a.
10. Natsionaliseerimisele kuuluvate kinoteatrite ja kinode hoonete nimetsik, ENSV Teataja, nr. 28, 17. oktoober 1940

Kirjandus:

- II. Горький, М. Речь, произнесенная для звукового фильма "Наш Горький". Собрание сочинений, том 26, Москва 1953, стр. 359 - 360.
12. Киноискусство Советской Эстонии. Декада эстонского искусства и литературы в Москве, Таллинн 1956.
13. Tomberg V., Kinematograafia arengust Eesti NSV-s, Tallinn 1952.

Artikliid:

14. Asva E., Kindlustada põllumajanduslike filmide massiline linastamine, "Sirp ja Vasar" nr. 3 15. jaanuar 1954. a.
15. Beltšikov R., Põllumajandusliku kinopropagandaga tuleb tegeleda pidevalt, "Sirp ja Vasar", nr. 19, 13. mai 1955. a.
16. Beltšikov, R., Ühiskondlik kinoorganisaator, "Sirp ja Vasar", nr. 46, 17. november 1951. a.
17. Dokumentaalse kinokunsti uuele tõusule, "Sirp ja Vasar", nr. 2, 9. jaanuar 1953. a.

18. Eesti NSV Kinoasjanduse tulevikukavatsusi. Kõneles
Kinofikatsiooni Valitsuse juhataja
E. Hallop, "Sirp ja Vasar" nr. 12,
30. detsember 1944. a.
19. Eesti NSV Kinovõrgu väljaandmise plaan, "Sirp ja Vasar"
nr. 11, 14. detsember 1940. a.
20. "Eesti Sõna", nr. 5, 7. detsember 1941. a.
21. "Eesti Sõna", nr. 9, 12. detsember 1941. a.
22. "Eesti Sõna", nr. 10, 13. detsember 1941. a.
23. "Eesti Sõna", nr. 38, 17. veebruar 1942. a.
24. Elken H., Kinematograafia Instituudis, "Õhtuleht"
nr. 235, 5. mai 1953. a.
25. ENSV kinokunsti arendamise esimesi ülesandeid, "Sirp
ja Vasar", nr. 33, 17. august 1946. a.
26. "Film", nr. 21, 1924. 2.
27. "Filmileht", nr. 8, 1927. a.
28. "Filmileht", nr. 18, 1929. a.
29. "Filmileht", nr. 20, 1929. a.
30. Галанов Б., Свет новой жизни, "Правда" № 299,
26 октября 1951 г.
31. Kapra S., Mis pidurdab põllumajanduslike filmide linas-
tamist, "Sirp ja Vasar" nr. 19, 7. mail 1954. a.
32. Kinematograafia alal töötajate vabariiklik nõupidamine,
"Sirp ja Vasar" nr. 13, 27. märts 1948. a.

33. Kino alal töötajate vabariiklik nõupidamine,
"Sirp ja Vasar", nr. 16, 17.aprill 1953.a.
34. Kinofikatsiooni tööliste vabariiklik nõupidamine,
"Sirp ja Vasar" nr. 51, 21.detsember 1946.a.
35. Kinokroonika Tallinna Stúdio tegevusest, "Sirp ja
Vasar" nr. 41, 13. oktoober 1945.a.
36. Kinomehaanikute kool alustab tegevust, "Sirp ja Vasar",
nr. 25, 21.juuni 1941.a.
37. Kino peab pakkuma kunstilist elamust, "Sirp ja
Vasar" nr. 12, 24.märts 1945.a.
38. Kinovõrgu aktiivi vabariiklikult nõupidamiselt,
"Sirp ja Vasar", nr. 23, 4.juuni 1949.a.
39. Krajzev I., Kaevuritelinna kultuurielust, "Pilt ja Sõna"
nr. 1, 1952.a.
40. Kultuurharidus- ja kinoala töötajate vabariiklik nõu-
pidamine, "Sirp ja Vasar", nr. 16,
22.aprill, 1955.a.
41. Kusmin N., Tallinna uus kinohoone, "Sirp ja Vasar",
nr. 24, 17.juuni 1955.a.
42. Kõrgemale maakinovõrgu töötase, "Sirp ja Vasar" nr. 15,
10.aprill 1953.a.
43. Lasté ja noorsookinost, "Sirp ja Vasar", nr. 7,
16.novembril 1940.a.
44. Listra H., Rändkino nr. 22 tööd takistavad asjaolud,
"Sirp ja Vasar", nr. 27, 7.juuli 1951.a.
45. Lõppes dokumentaalfilmi "Nõukogude Eesti" filmimine,
"Sirp ja Vasar", nr. 43, 26.oktoober
1946.a.

46. Лвов М., "Советская Эстония" , "Правда" № 12,
13 января 1947 г.
47. Maasing R., Maakinode töö vajab suuremat tähelepanu,
"Sirp ja Vasar", nr. 35, 2. november 1950.a.
48. Nittin E., Kinostuudio vajab ^{abi} "Sirp ja Vasar", nr. 47
19.november 1954.a.
49. Otsustavalt parandada töötajate teenindamist skinoga,
"Sirp ja Vasar", nr. 35, 2.november 1950.a.
50. Pirts, T., Andke lastele häid ja kauneid filme, "Nõukogude
õpetaja", nr. 52, 24. detsember 1955.a.
51. Rammo, H., Valusad küsimused ühe rändkino tööst Türi
rajoonis, "Noorte Hääl", nr. 81, 6. aprill 1955.a.
52. Rändkino mehaanik, "Sirp ja Vasar" nr. 27, 7. juuli 1951.a.
53. Sammul R., Õigustatud nõudmised noorte kinoalasest
teenindamisest Abja rajoonis, "Noorte Hääl",
nr. 79, 3. aprill 1955.a.
54. Sinijärve K., Nii valmib film, "Pilt ja Sõna", nr. 7
1948.a.
55. Stalini preemiate määramisest väljapaistvate tööde
eest kirjanduse ja kinematograafia alal
1947.a., "Sirp ja Vasar". nr. 15, 10. aprill
1948.a.
56. Taabori V., Valmivad filmistsenaariumid, "Õhtuleht"
nr. 207, 1. september 1955.a.
57. Tallinna Kinostuudio ringvaated "Nõukogude Eesti",
"Sirp ja Vasar", nr. 14, 3. aprill 1953.a.

58. Tallinna Kinostuudio 1948.a. aastaplaan täitmisel,
"Sirp ja Vasar", nr. 43, 23.oktoober
1948.a.
59. Tõrva E., Põllumajanduslike filmide festival,
"Sirp ja Vasar", nr. 28, 15.juuli
1955.a.
60. Uukkivi A., Kuidas rändkino teenindab küla,
"Sirp ja Vasar", nr. 33, 13.august
1949.a.
61. Uukkivi, A., Lõppes üleliiduline kinoseadiste ülevaatus,
"Sirp ja Vasar", nr. 43, 22.oktoober
1949.a.
62. Vabariiklikult kinoaktiivi nõupidamiselt, "Sirp ja
Vasar", nr. 47, 20. november 1948.a.
63. Võita meie kinokunsti mahajäävus, "Sirp ja Vasar",
nr. 11, 16.märts 1956.a.
64. Võrk, V., Kultuurharidusala ja kinotöötajate vabariiklikult nõupidamiselt, "Õhtuleht"
nr. 90, 16.aprill 1955.a.
65. Ühiskondliku kinovoliniku austavad ülesanded,
"Sirp ja Vasar", nr. 21, 23.mai 1952.a.
66. Üleliiduline kinoseadiste ülevaatus, "Sirp ja Vasar"
nr. 38, 18.september 1948.a.
67. Üleliiduliselt kinodramaturgide seminarilt,
"Sirp ja Vasar", nr. 22.30.mai 1952.a.

x

1940, 1941, 1944-1955.a. "Sirp ja Vasar" aastakäigud

Sisukord

1. Sissejuhatus	lk.	2
2. I peatükk - Eesti kino nõukogude võimu algaastail (1940-1944)	lk.	5
3. II peatükk - Kino areng Eesti NSV-s neljandal viisaastakul (1945- -1950)	lk.	29
4. III peatükk - Edusammud Nõukogude Eesti kino arengus viiendal viisaasta- kul (1951-1955)	lk.	59
5. Lõppsõna	lk.	89
6. Fotod	lk.	92
7. Kasutatud kirjandus	lk.	104